

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Politická gramotnost v ČR. Pojem, stav a postoje mládeže

Nela Fabiánová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Bakalářská diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 24. června 2014

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi Ph.D. za jeho cenné připomínky, komentáře, rady a celkové dobré vedení této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Úvod do problematiky politické gramotnosti.....	11
1.1 Co je politická gramotnost?.....	11
1.2 Finanční gramotnost.....	13
1.3 Mediální gramotnost.....	14
1.4 Globální gramotnost.....	17
2. Faktory ovlivňující politickou gramotnost.....	18
2.1 Politická informovanost.....	18
2.2 Vzdělávání ve škole a výchova k občanství.....	21
2.3 Media jako faktor nízké politické gramotnosti.....	24
2.4 Občanská společnost a její vliv na politickou gramotnost.....	26
2.5 Politická kultura.....	26
2.6 Důvěra ve společnosti a její vliv na politickou gramotnost.....	27
2.7 Volby a politická gramotnost.....	29
2.8 Politické odcizení.....	30
3. Analýza projektů zaměřených na politickou gramotnost.....	32
3.1 Jak by měl vypadat dobrý projekt?.....	35
4. Situace v ČR a politická gramotnost.....	37
5. Výzkumné šetření: politická gramotnost budoucích prvovoličů.....	44
5.1 Výsledky výzkumného šetření.....	46
5.2 Interpretace.....	54
Závěr.....	57
Seznam zkratk, tabulek a grafů.....	60
Zkratky.....	60
Tabulky.....	61
Grafy.....	62
Seznam pramenů a literatury.....	63
Prameny.....	63
Literatura.....	66

Abstrakt	69
Abstract	69
Příloha číslo 1:.....	70

Úvod

Česká republika je demokratickou zemí, která s sebou do značné míry nese odkaz nedávné totalitní zkušenosti. Komunistický režim, který v zemi trval 40 let, udusával kulturu, vzdělanost, talentované osoby a vše, co bylo proti danému systému. Potlačoval svobodu člověka, jednu z nejcennějších hodnot, které lidstvo má. Poničil mnoho lidských vztahů. Můžeme říct, že jedním z negativních dopadů autoritářského režimu je vytvoření pocitu lidské nejistoty. Pokud si člověk není jistý jednáním druhého, vzniká nedůvěra, která se projevuje v komunikaci. V historii, ale i v současnosti je možné si povšimnout, jak se lidé v nedemokratických režimech uchylují k přátelství, vazbám, zvláště pak v rodině a mezi nejbližšími. Jde o jistý znak ochrany vůči nejisté společnosti. Proti tomu demokracie si váží důstojnosti člověka, jeho svobody a zdůrazňuje lidská práva.

Demokracie umožňuje lidem volný přístup k informacím, svobodné rozhodování, projevení svých názorů, uznává rozmanitost. Je považována za jednu z nejlepších forem vládnutí, které lidstvo poznalo. Podobně jako ostatní vlády, i demokracie s sebou nese určitá omezení. To se projevuje například v množství informací zprostředkovaných médií, jejich časté subjektivitě a konečně, jejich relevantnosti. Orientace v informacích, jejich dobré třídění a rozhodování se ve veřejném životě si vyžaduje jistou míru vzdělanosti, můžeme říct také kritického uvažování. Na tomto místě si kladu otázku: Proč je vzdělání pro demokracii tak důležité?

Demokracie je svobodný režim, který staví na vzdělané společnosti. Lidé se mohou samostatně rozhodovat, myslet, svoje názory diskutovat, rozmýšlet se. Mohou vybírat z více variant a v tomto procesu jsou zcela svobodní.

V demokracii je nutné vzít na sebe odpovědnost za rozhodnutí – to autoritářský režim nevyžaduje, jelikož se rozhoduje za lid. V demokracii již není zodpovědnost delegována, ale odpovědnost za svoje jednání, rozhodování a chování by měl nést každý občan za sebe a nevalovat ji na druhé. Demokracie potřebuje vzdělané lidi. Je to nutnost pro dobré fungování společnosti.

Tématem bakalářské práce si autorka zvolila politickou gramotnost v České republice. Stav, pojem a postoje mládeže. Záměr této bakalářské práce je otevřít téma o politické gramotnosti v ČR. Cílem této práce je zjistit, jaký je aktuální stav zájmu o politiku a projevené vědomosti u budoucích prvovoličů.

Autorka si zvolila téma politické gramotnosti v ČR, protože v české politologii patří k ne zcela probádaným. Začala se zajímat o to, jaká je úroveň politické gramotnosti v ČR a jak se projevuje ve společnosti.

Politická gramotnost není stěžejním politologickým tématem. V současné době neexistuje žádné pevně stanovené měřítko, které by politickou gramotnost unifikovalo a měřilo. Nedá se proto obecně říci, že je někdo málo nebo více politicky gramotný.

Tato bakalářská práce se skládá z pěti kapitol a je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola je úvodem do politické gramotnosti. Ze široka se věnuje pojmům gramotnosti, politiky a definuje politickou gramotnost. Autorka uvádí definice o politické gramotnosti. Dále se autorka zaměří na finanční, mediální a globální gramotnost.

Druhá kapitola se zabývá faktory, které ovlivňují politickou gramotnost. Prvním uvedeným faktorem je politická informovanost. Občan, který je informovaný o politice, se stává aktivnějším v politickém životě. Rozhoduje se racionálně na základě získaných znalostí a neunáhluje se k rychlým soudům. (Lyons in Linek 2008: 15) V této podkapitole autorce velmi pomohla kniha od Lukáše Linka a Pata Lyonse - Politická informovanost občanů: teorie, měření a role při zkoumání politických postojů. Autoři otevírají toto téma v české politologii a vysvětlují koncept politické informovanosti. Říkají, že politicky informovaní občané se promyšleněji rozhodují u voleb. Autorka zde také představí názor Bryana Caplana (2010) o zázraku agregace, což znamená, že průměrný volič se rozhoduje stejně dobře, jako volič informovaný o politice. (Caplan 2010: 23, 24) Z tohoto důvodu by nebylo důležité vzdělávat průměrné občany o politice. Autorka se dále v podkapitole věnuje paradoxu demokracie, teorii racionální neznalosti a nákladům obětované příležitosti.

Podkapitolou 2.2 se autorka zaměřuje na vzdělávání žáků a jejich výchovu k občanství. Například Tomáš G. Masaryk nabádal studenty, aby se zajímali o politiku a připomínal, že politika je úzce spojena se školou. Petrusek tuto tezi potvrzuje a dodává, že v současné době si školy musí dávat pozor na nebezpečí, které jim hrozí vlivem ekonomických zájmů společnosti a manipulace médií.

Je zajímavé si povšimnout, že kvalitní politické vzdělání dnes svým studentům nemusí nabídnout ani pedagogické fakulty. Nedostatek hlubších vědomostí o politice jim pak chybí při dalším vzdělávání žákům. Autorka v této podkapitole zdůrazňuje roli učitele a jeho možnosti ve

formování žáků vedoucí k zájmu o politice. Jednou z částí této podkapitoly je výchova k občanství pro 21. století. Tématem se zabývá Radim Štěrba, který v tomto kontextu říká, že je důležité změnit systém výuky dějepisu. Hlavním cílem je, aby žáci lépe pochopili souvislosti událostí, které se odehrávají ve společnosti. Poslední částí podkapitoly je vzdělávání a informační společnost v souvislosti s teorií Langdona Winnera o paradoxu informační společnosti. Teorie hovoří o tom, že ačkoli lidé mají v současné době velké množství informací, jejich znalosti se snižují.

V podkapitole 2.3 se autorka zaměří na média jako faktor nízké politické gramotnosti. Lukáš Linek tvrdí, že masová média jsou hlavním zdrojem informací o politice. (Linek, Lyons 2008: 12) To potvrzuje Jan Jirák a Barbora Köpplová. (Jirák, Köpplová 2009: 346) Naproti tomu B. Caplan říká, že média nemají takový vliv, jaký je jim přikládán, protože pokud se občanům nelíbí nabízený program, jednoduše změní stanici. Média se dělí na veřejná a soukromá. Soukromým majitelům jde převážně o zisk, proto nabízejí to, co si lidé přejí. Autorka se zde zaměří na neposlouchanější, nejčtenější a nejsledovanější média v ČR.

Další podkapitolou je občanská společnost a její vliv na politickou gramotnost. Mezi další podkapitolu patří politická kultura. Tyto dvě témata stále vychází z postkomunistické zkušenosti a neustále se vyvíjejí. Jak svobodné občanské společnosti, tak politická kultura, tak politická gramotnost nebyly rozvíjeny v totalitním režimu. V současné době tedy mají možnost růst a rozšiřovat se.

Důležitým faktorem politické gramotnosti je důvěra ve společnosti, které se věnuje pátá podkapitola. Důvěra je vzájemným vztahem. (Sedláčková 2012: 37) Důvěra ve společnosti byla narušena v českém prostředí komunistickým režimem a nyní se pomalu obnovuje. V postkomunistických zemích stále spíše panuje nedůvěra. Pokud budou občané nedůvěřovat politikům, politickým institucím, politickým stranám nebudou motivováni více se o politice vzdělávat. Tématem důvěry ve společnosti se zabývá Markéta Sedláčková. Na důvěru se dívá skrze různé teorie různých autorů. Díky její knize Důvěra a demokracie (2012) autorka získala ucelený přehled o důvěře.

Sedmou podkapitolou jsou volby a politická gramotnost. Lidé participují ve veřejném životě i díky volbám. Jejich rozhodnutí jít k volbám a zvolit konkrétní politickou stranu je ovlivněno předchozími zkušenostmi a znalostmi. K této kapitole autorce posloužila kniha L.

Linka (2013) Kam se ztratili voliči. Linek tu vysvětluje, že u voleb chybí mladí a staří lidé z důvodu okolností. Mladí lidé často bydlí jinde, než v místě bydliště, a proto je pro ně náročné cestovat nebo si obstarávat voličský průkaz. Pro staré lidi je prakticky těžké dojít k volbám, kvůli nemocem a bolestem.

Osmou podkapitolou je politické odcizení. V českém prostředí je vysoká míra politického odcizení, souvisí to se zájmem o politiku. Zlepšit vztah mezi politiky, politickými institucemi a občany je možný vzájemnou a dlouhodobou prací.

Třetí kapitola se jmenuje analýza projektů zaměřených na politickou gramotnost. Vzhledem k chybějící literatuře o politické gramotnosti v ČR, se autorka zaměří alespoň na internetové projekty, které se zabývají politickou gramotností. Autorka vybrala 11 projektů, které porovná podle kritérií, které si nastavila. Myslí si, že je důležitá názorová neutrálnost, odbornost a relevance, aktuálnost zpráv a dlouhodobý projekt, důraz na vzdělání o politice a dále ryze praktické věci – materiály ke stažení a video, které je v určité formě také dobrým vzdělávacím prostředkem.

Autorka v podkapitole navrhne, jak by měl podle jejího mínění vypadat projekt, který by opravdu chtěl vzdělávat občany o politice. Měl by splňovat přechodí kritéria, podle kterých hodnotila ostatní projekty. Cílem vzniku takového projektu je lepší orientace lidí v politice a neideově zkreslené informace.

Čtvrtou kapitolou je situace v ČR a politická gramotnost. Autorka v této kapitole využije Evropského sociálního výzkumu a jeho dat z roku 2012. Zkoumanými jevy bude důvěra v politické strany a důvěra v politiky v souvislosti s politickou stranou zvolenou v posledních národních volbách. Dále autorka porovná západní a postkomunistické země v případě kontaktování politika v posledních 12měsících, v zájmu o politiku, v podepsání petice v posledních 12měsících, v práci pro jinou organizaci (než pro politické strany) či sdružení v posledních 12měsících a nošení politického odznaku v posledních 12měsících.

Praktickou částí této práce je pátá kapitola. Obsahuje výzkumné šetření politické gramotnosti budoucích prvovoličů. Autorka představí výstupy z vlastního šetření, popíše výzkumný vzorek, postup výzkumného řešení, metodu a výsledky výzkumného šetření. Součástí také bude vlastní interpretace, tj. výstupy z šetření.

Vzhledem k tomu, že politická gramotnost je relativně novým tématem, není v současné době literatura, která by se touto problematikou zabývala. Pro obecné seznámení se s tématem pomohla autorce kniha Politická informovanost občanů: teorie, měření a role od Lukáše Linka a Pata Lyonse. Autoři kriticky nahlíží pomocí různých teorií na politickou informovanost. Další stěžejní knihou pro pochopení vztahů ve společnosti byla Důvěra a demokracie od Markéty Sedláčkové. Autorka byla překvapena výroky T. G. Masaryka a jeho vztahu ke vzdělávání o politice. Ve formě vzdělávání ve školách souhlasí s Radimem Štěrbou, který navrhuje změnit systém vyučování dějepisu, když je pro žáky je stěžejní pochopit znalosti v souvislostech. Autorku zaujal Petr Piřha, který se snaží ve svých knihách vzdělávat. Před parlamentními volbami v říjnu 2013 byla vydána jeho brožura Občan uvažuje cestou k volbám. Brožura je rozdělena mezi 15 kapitol, které se skládají například z témat: Pravice a levice, Demokracie a totalita, Hospodáři a furianti, Co se stane s vaším hlasem, atp. Cílem autora je: „aby naši občané volili zodpovědně a s rozmyslem“ (Piřha 2013:5). Autorka textu si myslí, že Petr Piřha se snažil vysvětlit voličům, kteří politice nerozumí, základní informace. Bohužel se velmi brzy kniha ideově zabarvila a jeho pohled nebyl neutrální. Jeden z nejdůležitějších aspektů vysvětlování informací o politice je právě nezabarvenost. Další knihou Petra Piřhy je Výchova, naděje společnosti. Ta má vzdělávací charakter, který vychází z autorových letitých zkušeností, ale není bohužel empiricky podložena. Piřha nepoužívá průzkumy a celá kniha je jeho zhodnocení situace, tak jak on vidí, že společnost funguje. Jedná se o populárně-naučnou literaturu, která je zabarvená autorovým vnímáním reality.

Vzhledem k cíli práce, který se zaměřil na české prostředí v oblasti politické gramotnosti, autorka vycházela z místních zdrojů. Je si však vědoma, že pro hlubší prozkoumání tématu a z pohledu inspirace pro praxi, by bylo třeba využít také zahraniční literatury.

Vzhledem k rozsahu bakalářské práce a z povahy jejího cíle si autorka pro praktickou část této práce zvolila výzkumné šetření. Šetření, které mělo prvky kvantitativního výzkumu si dalo za cíl zjistit, jaký je aktuální stav zájmu o politiku a projevené vědomosti u budoucích prvovoličů. Zjištěné informace budou interpretovány v závěrečné kapitole. Šetření zahrnuje 456 respondentů.

1. Úvod do problematiky politické gramotnosti

1.1 Co je politická gramotnost?

V této kapitole bude představena politická gramotnost. Budou zde představeny definice a přístupy k této problematice. Dále zde bude uvedena především finanční, mediální a globální gramotnost v souvislosti s občanskou gramotností.

Gramotnost znamená schopnost číst a psát (Rabušicová 2002: 15). Je to schopnost rozeznat písmena, přečíst je a pochopit daný text. V angličtině se používá termín knowledge nebo literacy. Literacy pochází z latinského litteris, literacy, což znamená písmena, dopisy, literatura, gramotnost. Termín gramotnost se rozšířil z původního úzkého vymezení, na znalosti obecně. Je to schopnost orientace a vědění v daném odvětví. Výklad se posunul a v dnešní době se pojem gramotnost nevyužívá pouze jako antonymum k analfabetismu. Zažívá využití ve spojení s finanční, mediální, globální, informační, zdravotní, přírodovědnou, právní, matematickou, ekologickou, metodologickou, jazykovou, čtenářskou, technickou a jinou znalostí. Rabušicová občanskou, právní, sociální, přírodovědnou gramotnost hodnotí jako duševní způsobilost pracovat. (Rabušicová 2002: 23) „Gramotnost je totiž jistý komplex dovedností, jež jsou praktikovány v sociálně relevantním kontextu, a je tedy jen logické, že dokud člověk není dospělý, nemá všechny příležitosti tyto sociálně požadované dovednosti aplikovat“ (Rabušicová 2002: 21) Gramotnost je nabytá schopnost znalosti v určitém oboru. Jedná se o celkovou hlubinnou znalost.

Politická gramotnost je u nás relativně mladým oborem. Je to z důvodu, že i politologie je v ČR poměrně novým oborem. V období před volbami se politika objevuje daleko častěji a intenzivněji v médiích. Objevují se politicky zabarvené webové stránky, videa a jiné lobbistické produkty pro podporu určité strany. Zřídka se objevuje zcela neutrální prostředek ke zvýšení politického povědomí o volbách a stranách, který by voliče nezaujatě informoval.

Téma politické neboli občanské gramotnosti se může zařadit na rozhraní politologie a pedagogiky. Znalosti o politice jsou vyučovány ve školách. Politická gramotnost nepatří mezi stěžejní politologická témata, ale je její přirozenou součástí. Vzdělanost o politice je důležitou proměnou pro různé výzkumy a jejich výstupy. Nízká, střední nebo vysoká politická gramotnost společnosti může ukázat zajímavé hodnoty v souvislosti s ostatními jevy. Je ale nutné říci, že

momentálně není stanovena unifikovaná metoda, jakou by se měřila a hodnotila politická gramotnost společnosti. Každá země tedy může mít jiné metody, jiné výsledky, které mohou být ve finále zkrácené.

V sociálních vědách je normou, že jeden termín nemá jednu definici a jeden náhled, ale přístupů, teorií a výkladů více. Stejně je tomu i u politické gramotnosti. Neexistuje zde pouze jedna ucelená definice, která by ji jasně specifikovala.

Pojem gramotnost již autorka specifikovala a nyní se zaměří na slovo politika. Vychází z řeckého slova polis, což znamená obec. V češtině chápeme politiku jako označení pro pojmy – polity, policy a politics. Polity znamená „vymezení hranic prostoru, ve kterém se politika odehrává, a jeho struktury“ (Fiala; Schubert 2000: 18). Policy „vyjadřuje zbývající aspekt politiky, který lze popsat nejen jako její obsah, ale i jako výsledek, materiál, cíl, konkrétní politiku atd.“ (Fiala; Schubert 2000: 18,19). Jde tedy o konkrétní příklady – zákony, programy. (Fiala; Schubert 2000: 18,19) Politics je „sféra, v níž dochází ke konfliktům mezi programy činnosti“ (Novák 2011: 39).

Aristoteles přichází s termínem zóon politikon, člověk společenský, tedy s účastí na veřejném životě (Skovajsa citován in Novák 2011: 80). Pokud se člověk něčeho účastní, měl by vědět minimální základ k tomu, na čem se podílí. To znamená, že občan by měl znát svá práva a povinnosti ve státě.

Problematikou politické gramotnosti se zabývá Carol A. Cassel and Celia C. Lo. Ve své práci *Teorie politické gramotnosti* uvádějí definice politické gramotnosti od různých autorů. Například „Denver and Hands specifikuje politickou gramotnost jako znalost a porozumění politických procesů a politických problémů, které umožňují občanům efektivní účast na politickém životě“ (Denver and Hands citován in Cassel; Lo 1997: 320). „Wormald definuje politickou gramotnost jako porozumění politice a vzdělání v procesech a záměrech voleb“ (Wormald citován in Cassel; Lo 1997: 321). „Westholm říká, že cílem politické gramotnosti jsou kompetentní, informovaní občané připraveni na demokracii. Dále Westholm říká, že politická gramotnost tvoří základní koncepty a fakta, které konstituují a určují potřebné podmínky pro pochopení obsahu veřejné debaty“ (Westholm citován in Cassel; Lo 1997: 320). „Tradiční sociální škola popisují termín politická gramotnost jako cíl politické vzdělanosti ve školách“ (Cassel; Lo 1997: 321).

Z těchto termínů by se dalo obecně vyjádřit, že politická gramotnost je znalost politiky, orientace v ní a porozumění politické situace v kontextu. Jedná se o konstantní vzdělávání začínající na základních školách, jehož cílem jsou informovaní občané, kteří se racionálně rozhodují, přemýšlí o politické situaci a jsou schopni kriticky uvažovat. Cíly politické gramotnosti jsou rozvoj myšlení občana, promyšlené rozhodování, za které je občan schopen převzít zodpovědnost, kritické hodnocení současné situace a pochopení politických souvislostí v kontextu.

Občanská neboli politická gramotnost se dotýká všech občanů, kteří mají právo volit a být voleni. Člověk by měl rozumět systému, ve kterém žije. Je to zodpovědnost pro nynější a budoucí generace. Masaryk upozorňoval, že společenské jevy je nutno pochopit v kontextu souvislostí. Jedna příčina v sociální sféře může mít viditelný nebo neviditelný dopad na jiné jevy nebo přímý důsledek. Inteligentní člověk proto podle něj předvídá, myslí, pozoruje a je si vědom své hodnoty ve společnosti. (Masaryk 1909: 26) V protikladu občana politicky vzdělaného a přemýšlivého, stojí člověk průměrný. Tento typ člověka tvoří masu. (Ortega y Gasset 1993: 38) „Myšlení průměrného člověka není pravým myšlením a vzdělání mu není vlastní“ (Ortega y Gasset 1993: 69). Dále podle Ortegy y Gasset: „Davový člověk je ten, jehož život nemá plán a plyne s vodou. Proto nic nevytváří, ačkoli jeho možnosti a moc jsou úžasné“ (Ortega y Gasset 1993: 57). Vzdělávání je individuální záležitost každého občana. Jedním z prvků je také proces zatemnění, což představuje neochotu o politice přemýšlet a nevnímat ji. (Rand citován in Caplan 2010: 33)

V následujícím textu bude vysvětlena finanční, mediální a globální gramotnost, protože velmi úzce souvisí s politickou gramotností. Poukáže na podobnosti či místa, kde se překrývají a čím se liší.

1.2 Finanční gramotnost

V poslední době se v ČR začalo více hovořit o finanční gramotnosti. Tomuto fenoménu může napomáhat míra dlužníků, starost a péče o vlastní finance a celková neznalost finančních záležitostí. Co je to finanční gramotnost? Podle definice: „Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních

závazků s ohledem na měnící se životní situace.”(digifolio.rvp.cz) Finanční gramotnost je rozdělena do tří složek, a to peněžní, cenová a rozpočtová. (digifolio.rvp.cz)

Občanů se dotýká fungování ekonomiky. Někdy více a někdy méně, za to každodenně. Vzdělání v oblasti financí můžeme pocítit na vlastním hospodaření s penězi – utrácení, šetření, spoření. Tedy ekonomické vzdělávání zpravidla přináší prospěch. Vychází se z teze, že když občan rozumí financím a dodržuje jistá pravidla, ušetří nebo dokonce vydělá. V současné době je velmi mnoho publikací, knih a webových stránek, které se zabývají tímto tématem. Existují kurzy placené a neplacené. Lidé jsou ochotni za vzdělání v této oblasti zaplatit, což je dost podstatné. Prakticky to znamená, že ekonomické vzdělání obecně přináší prospěch, který je hmatatelný. U mediální a politické gramotnosti platí něco jiného. Vzhledem k nezájmu o politiku a negativní konotace s politikou je spíše nepravděpodobné, že by lidé byli ochotni zaplatit si za kurz, který by se zaměřoval na vzdělávání o politice.

Pro bližší ilustraci bude představen úzký výběr projektů, které se týkají finanční znalosti: Finanční gramotnost do škol. Koordinátorem projektu je Kateřina Lichtenberková. Projekt je nezávislý, na internetových stránkách se dají zdarma stáhnout materiály, brožury, hry atp. Cílovou skupinou jsou žáci ZŠ, studenti SŠ. (financnigramotnostdoskol.cz) Dalším již ale ukončeným projektem je Nenech se dojit - Odpovědný přístup k financím – podpora vzdělávání a jeho propagace. Probíhal od 1. července 2012 do 30. října 2013 pod záštitou Economy rating společnosti. V rámci tohoto projektu byly přednášky zdarma. Také byly vytvořeny e-kurzy, které jsou stále možné shlédnout i nyní a byla otevřena online Poradna. (nenechsedojit.cz) Poslední vybraný projekt je Finanční vzdělávání, který je podporován Českou národní bankou a Ministerstvem financí ČR. Zaměřuje se pouze na znalosti o bankovníctví, finanční zprostředkování, investování a finanční trhy, leasing, penzijní připojištění, pojištění. (financnivzdelavani.cz)

1.3 Mediální gramotnost

V současné době je společnost zahrnuta množstvím informací z médií. Pro dobrou orientaci v nich může sloužit právě mediální gramotnost. Ta musí pružně, efektivně, cíleně reagovat na současný stav, jelikož v této oblasti se mění věci velmi rychle. Mediální gramotnost je zcela novým tématem, vzhledem k relativně novému demokratickému režimu a

kapitalistickému trhu. Média mají funkci hlídacího psa demokracie. Sama média mohou být také nebezpečným nástrojem, který může manipulovat masy. Co je to mediální gramotnost? Jak souvisí s politickou gramotností? Kdo se jí zabývá v České republice? Co dobrého může přinést a jak vypadá mediálně gramotný člověk? Pojem média se vztahuje ke slovu médium (z lat. medius = prostřední), jímž se obecně označoval zprostředkující činitel, zprostředkující prostředí: vše, co umožňuje komunikaci, co slouží jako prostředek k uchování a přenosu sdělení v prostoru a čase. (Frank; Jirásková 2008: 13) Definice mediální gramotnosti podle směrnice Evropského parlamentu z roku 2007: 2007 /65/ES článku 37 říká: „Mediální gramotnost se týká dovedností, znalostí a porozumění, které spotřebitelům umožňují efektivní a bezpečné využívání médií. Mediálně gramotní lidé by měli být schopni provádět informovanou volbu, chápat povahu obsahu a služeb a být schopni využívat celé širší příležitosti, které nabízejí nové komunikační technologie. Měli by být schopni lépe chránit sebe a své rodiny před škodlivým nebo urážlivým obsahem“ (mkr.cz) Mohla by znít definice politické gramotnosti podobně? *Politická gramotnost se týká (v politickém kontextu) dovedností, znalostí a porozumění, které voličům umožňuje efektivní a rozumné rozhodování ve volbách. Politicky gramotní lidé by měli být schopni provádět informovanou volbu, chápat povahu obsahu politiky, kauz a měli by být schopni uvažovat v celé souvislosti faktorů, které vedou k současnému stavu politiky. Měli by být schopni kriticky uvažovat a informovat před nástrahami extremismu a demagogů.* Tato „definice“ zní kostrbatě a nezahrnuje všechny aspekty politické gramotnosti, ale mohla by sloužit jako definice politicky informovaného voliče.

V České republice patří k nejvýznamnějším badatelům mediální gramotnosti Jan Jiráček (2008, 2009), Věra Jirásková (2008), Barbara Köpplová (2009). Jelikož média používají různých přístupů, musí být i učitelé mediální gramotnosti připraveni na pružnost práce a neustálé učení se novým věcem.

Jirásková ve svém textu dělí mediální gramotnost na dva samostatné celky. V prvním bloku je tzv. znalostní rovina, jež zahrnuje informace o „fungování a společenské roli současných médií a o základních principech, na nichž média fungují“ (Frank; Jirásková 2008: 10). Druhý blok je tvořen dovednostní rovinou mediální výchovy, což tvoří „osvojení si dovedností rozvíjejících sebevědomé, aktivní a nezávislé zapojování jednotlivce do mediální komunikace“ (Frank; Jirásková 2008: 10) Zvyšování mediální gramotnosti se děje ve více rovinách

a podobách: jako mediální výchova, mediální osvěta a profesní/odborná příprava (Jirák, Köpplová 2009: 373). O politické gramotnosti v souvislosti s mediální gramotností se dá říci, že základní a střední školy splňují povinnost naučit žáky a studenty znalosti o politice v základní rovině. Teoretické znalosti o právním zakotvení demokratického režimu, nastavení institucí a všeobecného teoretického režimu. Politická gramotnost ve druhé – znalostní rovině, by se rovnala porozumění politice v kontextu, tedy zejména kauzám, jejich příčinám a důsledkům. Do této roviny by spadalo i kritické nazírání na média, jejich obsah a jejich vlastní interpelace.

„Média nejenže vstupují do našeho sociálně komunikačního „života“, ale vstupují do něho aktivně: ovlivňují (mají vliv na) chování jedince a společnosti, životní styl a v tom nejširším slova smyslu kvalitu života vůbec. Tento jejich „aktivní vstup“ umožňuje prostor pro záměrné ovlivňování, které může být společensky žádoucí a potřebné, ale i manipulativní. Proto je důležité nezůstávat v roli pouhých pasivních konzumentů mediovaných sdělení, přijímajících bez výhrad a nekriticky představu médií jako „čtvrté moci“ (vedle zákonodárné, výkonné a soudní) či „hlídacího psa demokracie“, ale umět pracovat se sděleními, jež jsou médiu nabízena a jež – jak už jsme zmínili – mají nestejnorodý charakter. Je důležité je správně vyhodnocovat jak z hlediska záměru jejich vzniku (informovat, přesvědčit, manipulovat, pobavit atd.), tak z hlediska jejich vztahu k realitě (věcná správnost, logická argumentace, postižení souvislostí, hodnotový kontext atd.) To vyžaduje jistou průpravu, k níž je ohromnou příležitostí právě výchovně-vzdělávací proces, tj. zahrnutí mediální výchovy do procesu školní edukace“ (Frank; Jirásková 2008: 9,10). Občané by měli být kritickými příjemci zpráv, těmi se stanou tehdy, pokud budou mít všeobecný přehled a budou schopni zanalyzovat nabízené zprávy.

Hauer se obává krize relevantnosti. Na základě velkého množství možných informací, které jdou získat velmi snadno, se bojí, že jedinec přestane rozlišovat mezi dobrými a špatnými zdroji. (Hauer 2007: 27,148) Velké množství nekvalitních informací může vést k dezorientaci a mylnému vykládání faktů. Nedůležité zprávy mohou převálcovat ty důležité.

Co je cílem mediální znalosti? Podle Tomáše Hauera je to cílené vedení jednotlivce, který bude rozumět médiím, díky znalosti jejich principů. Dále seznámení se různými druhy médií a jejich produkty. A rozvinutí smysluplného kritického uvažování, kdy bude moct bez nástrah využívat média s jejich produkty (Hauer 2007: 148,149).

Vliv médií na politickou gramotnost se nedá přesně specifikovat bez výzkumu a daných parametrů. Na základě literatury je ale možné říci, že určitá skupina lidí, která nesleduje relevantní nezávislé zdroje, a nechává se informovat o situaci pouze z jednoho nebo i více, zato bulvárních médií, může být dezorientována a ovlivněna médii.

1.4 Globální gramotnost

Pražský institut pro globální politiku, společnost Glopolis je nezávislé analytické centrum, které se zabývá globálními problémy. V současné době se zaměřují na tři stěžejní témata, o kterých chtějí rozšířit veřejné povědomí. Nová ekonomika a finance, Energetika a změna klimatu a Potravinová bezpečnost. Cílem Glopolis je vzdělávat občany o globálních problémech. (glopolis.cz) K této práci využívají pohledy, letáčky, materiály, projekty, vzdělávání na základních a středních školách.

Autoři se snaží o to, aby si jedinci uvědomili, že mají být zodpovědní za své chování, neboť jejich chování může mít dopad na druhé lidi. Stejně jako u politické gramotnosti je důležité kriticky uvažovat a mít na paměti následky svých rozhodnutí. Globální gramotnost autorka vnímá jako kritické přemýšlení nad činnostmi lidstva v současné době a snaze uvažovat ve prospěch ekologie.

Učebnice globalizace (Kotrba, Hodač 2011) vysvětluje globalizaci, ekologický a sociální rozměr globalizace a lidská práva a bezpečnost. Tato kniha je přehledem o globálních problémech, nejde do hloubky a informace jsou velmi povrchní.

V úvodní části byla uvedena politická gramotnost, co znamená a jak se definuje. V následující kapitole autorka představí faktory, které politickou gramotnost ovlivňují.

2. Faktory ovlivňující politickou gramotnost

Je pravděpodobné, že míra politické gramotnosti je závislá na různých společenských jevech. V této kapitole budou představeny stěžejní faktory, u kterých je možné, že ovlivňují znalost o politice. Cílem této kapitoly je představit určité faktory, které úzce souvisí s politickou gramotností v České republice. Nejprve bude představena politická informovanost, dále vzdělávání a výchova, média, iracionalita voličů u voleb, důvěra ve společnost, občanská společnost a politické odcizení.

Těmito tématy se v českém prostředí zabývá Lukáš Linek (2008, 2013) Pat Lyons (2008), Jan Jiráček (2001), Miloslav Petrušek (2012), Martina Klicperová-Baker (2008), Markéta Sedláčková (2012), Vladimíra Dvořáková (2012).

2.1 Politická informovanost

Co je politická informovanost a v čem se liší od politické gramotnosti? Politická gramotnost, jak z úvodu vyplývá, je orientace a porozumění politice v kontextu. Politická informovanost je „zapojení do politiky (ne nutně ve formě participace, ale postačuje mentální), a tedy ústřednost politiky pro jedince, tak znalosti o ní, její chápání a porozumění jí“ (Linek, Lyons 2008: 12). V České republice se politickou informovaností zabývá Lukáš Linek a Pat Lyons. V angličtině se používají termíny *political awareness* (politické povědomí), *political knowledge* (politické znalosti) a *political attitudes* (politické postoje). (Linek, Lyons 2008: 8)

Pro dobré fungování demokracie jsou informovaní občané lepšími voliči než neinformovaní občané. (Lyons in Linek, Lyons 2008: 14) Výstupy dotazníkového šetření vzorku populace ohledně politické informovanosti jsou: informovaní občané jsou aktivnější v politickém životě, jejich rozhodnutí nejsou náhlá, závislejší na kandidátech, ale spíše dlouhodoběji promyšlená a uvážena podle politických témat. Jsou schopni argumentovat a jsou schopnější svůj názor obhájit. (Lyons in Linek 2008: 15) Voliči, kteří se o volby nezajímají, jsou málo politicky informovaní, se označují termínem nic nevědoucí. Tato skupina voličů není tolik odolná vůči médiím a jejich problémem je, že média je mohou ovlivnit. (Lyons in Linek 2008: 15) Výzkumy o politické informovanosti sice byly prováděny, ale jejich chybou je, že není specifikována jedna jednotka, podle které by výzkumy sjednocovala. Další nedokonalostí je, že dotazníkovou metodu

výzkumů může hodně respondentů odmítnout, tudíž se zkresluje i výsledek, který může být nadhodnocen ve prospěch vzdělanosti voličů. Výstupem výzkumů je navzdory době dostupné informacím, že politická informovanost je, nízká a navíc jsou nerovnoměrně rozptýleny znalosti. (Converse in Linek, Lyons 2008: 15)

Na politickou informovanost se nahlíží zejména teorií demokratické reprezentace. Ta předpokládá informovaného voliče jako nutnost. Pokud totiž volič v rámci tohoto systému nebude dobře informovaný, může dojít k vládě elit. U této formy vlády vše záleží na zodpovědnosti jednotlivců. Existuje ale i názor, že reprezentativní demokracie může fungovat za předpokladu neinformovaných občanů s tím, že určitá část populace se o politiku zajímá. (Linek, Lyons 2008: 11) Bryan Caplan říká, že v demokracii platí zázrak agregace, to znamená, že ačkoli 99 % voličů nemá o politice znalosti, jedno procento voličů rozhoduje, kdo volby vyhraje. Zvítězí ten, který získá většinu hlasů dobře informovaných voličů, navzdory tomu, že 99 % voličů se rozhoduje nahodile. Caplan tvrdí, že proto není nezbytné zkoumat znalosti průměrných voličů. Zázrak agregace je podle Caplana v tom, že průměrný volič se rozhoduje stejně dobře, jako volič informovaný o politice. (Caplan 2010: 23, 24) Z tohoto hlediska by nebylo nutné podporovat politickou gramotnost, ale autorka se domnívá, že je důležité, aby docházelo ke vzdělávání o politice.

Teorie racionální volby tvrdí, že volič zná program politických stran a je schopen uvážit jeho vlastní prospěch. Tato teorie dále předpokládá, že ti voliči, kteří nejsou dobře politicky informovaní, rozhodují se na základě toho, co jim poradí jejich lépe politicky orientovaní a znalí přátelé. (Lyons in Linek, Lyons 2008: 17) Je velmi pravděpodobné, že voliči se ptají svých známých na politiku a jejich volbu. Spoléháním se na radu znalejších ztrácí jedinec vlastní možnost rozhodování. Je lepší mít vlastní kritický úsudek.

Paradox demokracie

Bryan Caplan vysvětluje paradox demokracie dvěma způsoby. První je, že se politici stále rozhodují v rozporu zájmu voličů a soustředí se hájit zájmy úzce vymezené skupině občanů (společností, organizované skupiny). (Caplan 2010: 16) Druhý je neinformovanost voličů, kdy říká, že lidé: „často neznají dokonce ani to, kdo je jejich politickým zástupcem, natož aby věděli, co konkrétně dotyční politici ve své funkci vykonali. Tato neinformovanost vybízí politiky k tomu, aby sledovali své osobní zájmy a nechali se kupovat svými dárci či sponzory“ (Caplan

2010: 16). Pokud občan nezná svého regionálního politika, nesleduje jej a politik může jednat ve prospěch svých osobních zájmů (Caplan 2010: 16). Navíc podle Linka je zhruba 60 % občanů přesvědčených, že politik ve své funkci nerespektuje přání občanů, ale zajímá se o vlastní zájmy. (Linek 2010: 113) Toto voličovo uvážení vede k tomu, že se záměrně neinformuje o politice. Může se jednat o tzv. proces zatemnění, tedy úmyslné nepřemýšlení a neochotu se vzdělávat v politice. (Rand in Caplan 2010: 33) Záměrná neznalost, nezáměr a neochota měnit věci může znamenat, že lidé nejsou spokojeni se současnou politikou. (Linek 2010: 86) Nebo může znamenat opak, voliči jsou spokojeni se situací, a proto nemají potřebu se zajímat o politiky, záměrně se neinformují a nechtějí měnit věci, protože jim současný stav vyhovuje. V tomto případě je ale důležité zůstat prozíravý. I záměrné ignorování politiky by ale mělo být svoji hranici, aby se k moci nedostali extremisté.

Teorie racionální neznalosti

Bryan Caplan tezi o hluboce neinformovaném voliči zpochybňuje a přichází s myšlenkou, že volič je neznalý a chová se iracionálně. Vychází z toho, že lidé se řídí nejen podle rozumu, ale i emocí a ideologií. (Caplan 2010: 17) Autor tvrdí, že: „demokracie selhávají právě proto, že dávají voličům, to co chtějí“ (Caplan 2010: 18). Dále autor také uvádí nebezpečí iracionálního voliče pro společnost, která může na základě chybného rozhodnutí voliče zavést špatnou politiku do země. (Caplan 2010: 17) V čem tkví jeho teorie iracionality? Autor zmiňuje dvě úskalí, a to: „Špatné je již to, že toho voliči vědí tak málo“ (Caplan 2010: 20). Druhým je: „Příčinou neinformovanosti voličů je nedostatečný rozsah demokracie“ (Caplan 2010: 20). Občané se ve volbách zpravidla rozhodují pro to, co považují za obecně dobré. Otázkou ovšem je, do jaké míry to pro společnost opravdu dobré je. (Caplan 2010: 33) Voliči musí myslet na budoucí generace a nevolit nejpohodlnější možnost, která by přivedla do úzkých jiné.

Náklady obětované příležitosti

Pro voliče je výhodnější neinformovat se o politice, protože sběrem informací o politice a ztrácí svůj čas, který by mohl využít jinde, kde by to pro ně mohlo být užitečnější. Jde o to, že pokud ostatní voliči svůj čas obětovat nebudou, dojde k tomu, že jedinec ztratí svůj čas a bude nespokojen s výsledky voleb, protože bude politice rozumět. (Downs citován in Caplan 2010: 137) Tvrzení vychází z teze, že jeden hlas ve volbách nerozhoduje, a proto je iracionální obětovat svůj čas ve prospěch průzkumu politického trhu. (Caplan 2010: 137) Dá se říci, že zvolení

zastupitelé rozhodují o tom, jak se voličům bude žít. Je důležité podporovat demokratické strany a hlídat, aby ve volbách nebyly zvoleny extremisté.

2.2 Vzdělávání ve škole a výchova k občanství

Politická informovanost je vyústěním učením se o politice. (Lyons in Linek, Lyons 2008: 18) Proto následující kapitola bude věnována vzdělávání a jeho vlivu na politickou gramotnost. Vztah mezi politikou a vzděláním není nový fenomén. Již Masaryk ve své eseji Student a politika apeluje na studenty, aby se více zajímali o politiku. (Masaryk, 1909: 6) Edukační systém je podle něj propojen úzce s politikou. (Masaryk, 1909: 16). Masaryk otevřel téma, kdy říká, že škola je základem pro vývoj budoucího občana. Je to středisko vzdělávání, které ať chceme či ne, je propojeno s politikou. (Masaryk, 1909: 16) Miloslav Petrušek reaguje na tuto myšlenku a dodává, že v nynějším systému musí být člověk obezřetnější. Vzdělávací systémy v postmoderní době nejsou autonomní, a právě proto může již v základech vzdělávání docházet k mírné manipulaci médií a ekonomickým zájmům. (Petrušek: 2012: 59) I přes tato negativa je současný školní systém v ČR demokratický. Žáci i jejich učitelé mají možnost diskutovat, probírat různá politická témata a není jim nadiktována ideologie, kterou musí propagovat.

V rámci předmětu občanská výchova nebo základy společenských věd, studenti získají teoretický rámec informací. Z autorčina hlediska je nejdůležitější pro žáky a studenty debata na různá modelová nebo aktuální témata. Otevřená diskuze, v níž může každý promluvit svůj názor a hovořit o něm s ostatními. Prosazování vlastních myšlenek, tolerance k názoru druhých a i přijetí jiného stanoviska, může velmi prospět k rozvíjení občanského myšlení. Spojení politiky a vzdělání, lépe vzdělání o politice, by mělo vést k většímu porozumění současných i minulých kauz. Cílem by mělo být rozšíření smyslu zodpovědnosti z rozhodování a participace v občanských záležitostech. Autorka zde vidí problém. Pedagogické fakulty, které formují budoucí učitele, mají plán, ve kterém musí stihnout obsáhlé učivo. Nezbyvá čas věnovat se detailně problémům politiky. Může to být ale také spojeno s nezájmem. Pokud učitelé nebudou mít dostatek informací, je srozumitelné, že danou látku nemohou vykládat, tím vzniká bludný kruh. Jak již bylo zmíněno ve druhé kapitole o projektech, které probíhají za účelem zvýšení politické gramotnosti, jsou snahy ve vzdělávání současných kantorů. Ovšem opět to souvisí s volným časem a se zájmem.

Vzděláváním ve škole by měl žák získat všeobecný přehled, ne vždy tomu tak ale je. Proto další důležitou záležitostí, kterou Petrusek řeší je rozdíl mezi člověkem informovaným a člověkem vzdělaným. Podle něj nestačí být člověkem informovaným. Vzděláním rozumí nejen informace, ale i chování, harmonii, flexibilitu a užitečnost společnosti. Klade důraz na vyrovnanost informovaností a vzdělaností člověka. (Petrusek 2012: 60) Již Masaryk si byl vědom, že nerozhodnost lidí nemusí pramenit z jejich neznalosti, ale z množství informací a znalostí, ze kterých se nemohou rozhodnout (Masaryk, 1909: 27). Základ by měla poskytnout škola, učitel nebo profesor, který by měl žákům ukázat, jak číst noviny, jak se orientovat na internetu, jak zjišťovat, kdo je autorem. Souvisí to s mediální gramotností, která by také měla být součástí občanské výchovy a základů společenských věd. Ačkoli se může tato problematika pro mnohé zdát zbytečná, je velmi důležitá. Pochopení principu zpravodajství může velmi ulehčit budoucí život občana. V páté kapitole, která se zaměřuje na výzkum budoucích prvovoličů, měli nejhorsí výsledky studenti z učilišť. Tam, kde je největší problém, by se situace měla řešit. Je pravděpodobné, že zájem o dozdělaní může být nižší, o to intenzivnější, interaktivnější a zajímavější forma výuky, by měla být.

K otázce jak vzdělávat současnou mladou generaci se Petrusek vyslovuje, že zásadně si lidstvo musí uvědomit, že s každou generací přichází obměna a pokroky ve vědě, technologii, technice atd. Pokud společnost přijme, že se zásadně liší generace od generace, zjistí, že je dobré měnit edukační systémy. (Petrusek 2012: 61) V zásadě se změnil systém vyhledávání informací, proto by se mělo dbát hlavně na relevantnost a odbornost zdrojů. (Petrusek 2012: 65) Autorka textu si myslí, že škola by měla zdůrazňovat používání knih a encyklopedií pro různé referáty, učení a prezentace. Učitelé by měli klást vyžadovat užívání tradičních médií. Pro mladou generaci, která je od raného věku v kontaktu s technikou, je riziko, že upadne do vědomí, že právě informace nabízené skrze onu techniku, jsou jediné pravé. Rozšíření výuky o ekonomickou, mediální a politickou gramotnost by bylo velkým přínosem pro společnost. Znalosti z těchto oborů by dávali predispozici žákům kriticky uvažovat a být odolný vůči reklamám a konzumnímu světu, kterým je dnešní doba zahlcená.

Výchova k občanství pro 21. století

Na základních školách probíhá výuka občanské nauky. Výchova k občanství je novým fenoménem, který zapadá do konceptu demokratického státu. Výchova k občanství je komplexní

edukační systém zahrnující znalosti ze společenskovedních disciplín (Štěrba in Staněk, Mezihorák 2008: 55) Podle něj je nejdůležitější propojit vnímání historie a současného světa. Znat dějiny v souvislostech by mělo znamenat umět se poučit z chyb, ke kterým v minulosti docházelo. Pokud žáci a studenti nerozumí historii a vnímají ji jako memorování nesmyslných dat, které nebudou nikdy potřebovat a nedívají se na předmět očima: jak konkrétní historická událost ovlivnila další vývoj a co se kvůli příčině stalo, bude hůře docházet k rozvoji občanství. Důležitá je výchova k hodnotám, pochopení dějin jako nástroje pro učení současnosti. (Štěrba in Staněk, Mezihorák 2008: 55,56) Vyučování těchto předmětů jinou vhodnější metodou, by bylo užitečné.

Za předpokladu, že žák získá komplexní přehled fungování demokratického systému, kdy pochopí, že na každém jedinci záleží, že je důležitá důvěra mezi občany, ctění dobrých mravů a společenského chování, by mohlo docházet k větší participaci a aktivitě v jejich politickém životě. (Štěrba in Staněk, Mezihorák 2008: 55) Pochopení těchto hodnot je důležité pro dobré fungování demokracie.

Štěrba se snaží nastínit, jak by bylo možné vyučovat žáky dějepis a celý společenskovední obor k pochopení fungování demokracie a k větší odpovědnosti jednotlivce. Navrhuje nový systém vyučování dějepisu v tematických okruzích. To by mělo zajistit lepší pochopení souvislostí mezi událostmi. (Štěrba in Staněk, Mezihorák 2008: 61,62) „Spoluvytváří také hodnotový systém žáků, učí je chápat obecně uznávané lidské hodnoty – demokracii, svobodu, spravedlnost, toleranci, solidaritu“ (Štěrba in Staněk, Mezihorák 2008: 56). Podle Dvořákové by výchova k občanství měla v praxi znamenat větší stabilitu demokracie. Cílem výchovy k občanství je větší stabilita a prohlubování demokracie. (Dvořáková in Staněk, Mezihorák 2008: 86)

Vzdělávání a informační společnost

Informační společnost je ovlivňována ekonomickými zájmy, ne politickými. I za politikou tedy stojí ekonomický zájem. Ačkoli je v současné době možný a volný přístup k informacím, člověk se může ztráct právě v množství informací a jejich relevantnosti. Pokud bychom se na současný stav podívali „nezamlženou“ optikou, řekli bychom si, že je to skvělá doba, která nabízí spoustu dohledatelných informací. Ovšem realita je jiná. O paradoxu společnosti vědění mluví Langdon Winner. Předpoklad je, že informační doba nabízející volný přístup ke zdrojům

vědění zajišťuje plně informované občany, to není pravda a dokazuje to Langdon Winner ve svých tezích paradoxu informační společnosti. Paradoxem inteligence je že, že vyšší míra vědění ve společnosti nezaručuje růst intelektuální společnosti. K tomu se přidává i nižší schopnost využívat znalostí nabyté ve škole. (Winner citován in Petrusek 2012: 66,67) Hrozní riziko pouhého pozorování a přijímání informací na místo aktivního zapojování občanů. S možností vyhledat informace kdykoli a kdekoli se lidé stali pasivnějšími, protože vědí, že informace dostanou.

2.3 Media jako faktor nízké politické gramotnosti

Problematika médií je velmi komplikovaná a rozsáhlá. Proto v následujícím textu budou vybrány pouze stěžejní body, které se mohou dotýkat znalosti o politice. Nebude zde ale rozebrána celá komplexní teorie médií, protože to není možné v rámci této práce.

V demokracii se předpokládá, že média budou události prezentovat tak, jak jsou. (Jirák, Köpplová 2009: 347) Masová média jsou hlavním informátorem o politice. (Linek, Lyons 2008: 12) Jan Jirák a Barbora Köpplová tuto myšlenku potvrzují a přidávají, že někdy jsou média jediným zdrojem informací o politice. (Jirák, Köpplová 2009: 346) Pokud by to znamenalo, že pro většinu občanů jsou média opravdu výhradním zdrojem informací o politice, médiím bychom měli přidat velký vliv. Avšak ovlivnitelnost občanů médii se nedá prokazatelně dokázat. (Burton, Jirák 2001: 347) Caplan říká, že racionální volič je vůči zprávám v médiích skeptický a nedá se jimi ovlivnit. (Caplan 2010: 251) Dále dodává, že média nemají takový vliv, jaký je jim přikládán. Staví na myšlence, že občan chce přijímat určité věci a pokud mu to kanál, médium, které používá nedává, tak jednoduše přepne, zvolí jiné médium. Tvrdí, že veřejnost sleduje to, co je v souladu s jejich názory, pokud dochází k zásadní změně, lidé opustí dané médium. (Caplan 2010: 42)

V médiích se jasně projevuje sklon k chronickému pesimismu (Caplan 2010: 251) Vzhledem k tomu, že diváci jsou pesimisticky naprogramováni, očekávají i takové zpravodajství. (Caplan 2010: 253) V tomto ohledu je novinář v pasti, protože na to musí brát ohled. (Kopecký in Baštecká 2013: 194) Novinář produkuje negativní zprávy, plné emocí, které dostávají lidé, kteří jsou pesimisticky naprogramováni, takže to i očekávají. Případná změna by byla podezřelá a mohla by vyvolávat diskuzi a možné opuštění média, což ekonomicky znamená ztrátu. Média

jsou byznys. (Kopecký in Baštecká 2013: 195) Caplan nepopírá funkci médií jako hlídacího psa, nýbrž doplňuje, že jako hlídací pes jsou i média podřazená. (Caplan 2010: 42) Mají vliv, proto je mnozí touží vlastnit. Ať již pro kontrolu obsahu nebo snaze ovlivnit skrze média občany.

Tvrdit, že média mohou za chybnou tvorbu názoru občanů, jsou mylné. Média nejsou tou hlavní příčinou, tou jsou sami lidé. (Caplan 2010: 42) Vlastníci médií chtějí mít zisk, proto jsou například v televizi nabízeny takové pořady, které mají dobrou sledovanost, a je u nich dobře zaplacená reklama. Člověk ale touží být baven a krátit svůj čas. (Caplan 2010: 253) Konkurenční boj je i mezi médii, ta pro svoje udržení na trhu spotřebitelům nabízí to, co oni chtějí. Takže zprávy, témata, pořady atd. musí vyhovovat vkusu masy. Záleží na kolik se médium nebo politik odchýlí od obecného přání průměrných, pokud je to přes míru přijatelnosti průměrných, hrozí jejich ztráta. Tu si ale nemohou dovolit, jelikož jejich hlavním úkolem je dobře profitovat a vydělávat. (Caplan 2010: 41,42)

V ČR jsou komerční televizní a rádiové stanice nejpobulárnější. Která to jsou konkrétně a mohou ovlivňovat voliče skrze svůj vliv? Obecně pro člověka platí, že to, co obklopuje, to ho i formuje. Z níže uvedeného průzkumu na nejsledovanější média vyplývá, že Češi ve většině nevěnují pozornost relevantním pramenům a zdrojům, ale chtějí se nechat bavit, je to i možná forma odpočinku. Kriticky uvažující jedinec se nenechá ovlivnit reklamou, ale může nastat postupné otupování. Proto podle autorky je dobré ukázat, jaká jsou nejčtenější, nejsledovanější a nejposlouchanější média v ČR.

Radioprojekt zaznamenal za období 1.10.2013 - 31.03.2014, *odhad poslechovosti včera* nejposlouchanější stanicí Rádio Impulz, dále Evropa 2 a na třetím místě Frekvenci 1. Nejposlouchanější stanice patří soukromým vlastníkům a jsou zaměřena převážně na zábavu a poslech hudby. Na čtvrtém místě se umístil Český rozhlas Radiožurnál. (www.median.cz)

Nejčtenějšími novinami za období 1.10.2013 - 31.03.2014, byl bulvární plátek Blesk. Denně jej čte 1 150 000 obyvatel. Na druhém místě skončila MF Dnes, kterou čte o 398 000 občanů méně a třetími nejčtenějšími novinami je Právo, které přečte 335 000 občanů. Na čtvrtém místě se umístil bulvární plátek Aha!, který přečte denně 278 000 občanů. (www.median.cz)

Výzkumů na sledovanost televizních kanálů je v ČR mnoho, liší se podle délky průzkumu a zaměřenosti. Podle výzkumu Ato Mediaresearchs za měsíc duben 2014 byla nejsledovanějším

televizním kanálem stanice Nova s 25,59% sledovanosti, na druhém místě je Česká televize s 16,02% a s 13,88% je na třetím TV Prima. (<http://www.ato.cz>)

Všechna nejsledovanější média jsou primárně zábavné a komerční. Jejich hlavním příjmem je reklama.

2.4 Občanská společnost a její vliv na politickou gramotnost

Občanská společnost je složité téma, které si zaslouží velkou pozornost. V tomto textu se ale zaměří pouze na otázku občanské společnosti a politické gramotnosti. Čistě teoreticky totiž by mohla platit kauzalita, čím vyspělejší a organizovanější občanská společnost, tím informovanější – vzdělanější společnost o politickém dění. Teoreticky totiž platí, že občanská společnost plní funkci kontrolora politiky.

Těsně po revoluci vývoj organizovaných občanských společností zaznamenal prudký nárůst, ovšem následoval také prudký propad členů. V současné době pozvolna vznikají nové občanské spolky a sdružení, a zvyšují se počty jejich členů. V postkomunistických státech obecně platí, že se do organizovaných občanských společností začleňuje malá část populace. Lidé se méně zúčastňují dobrovolnických akcí a dá se říci, že stále ve společnosti panuje nízká důvěra k sobě navzájem. (Pospíšilová in Skovajsa 2010: 140)

2.5 Politická kultura

Politická kultura má v postkomunistických zemích specifický znak, který se nazývá posttotalitní syndrom. Mezi vlastnosti posttotalitního syndromu patří pasivita, nedostatečné sebevědomí, spíše nedůvěra ve společnosti, zahořklost, arogance a mindrák. Denně se toto chování projevuje mezi lidmi. (Dvořáková 2012: 48) Klicperová-Baker tvrdí, že v porovnání s ostatními státy střední a východní Evropy si stojí ČR obstojně, lépe než ostatní. Empiricky potvrzuje, že i přes nesvobodu v českém prostředí, zde nedošlo k úplnému zničení politické kultury. Za problém v české společnosti považuje benevolentní přístup k nastaveným pravidlům ve formě zákonů. (Klicperová-Baker in Staněk, Mezihorák 2008: 189, 190) Klicperová-Baker tvrdí, že Češi mají tendence přistupovat k politice pasivně. Politickou situaci sice sledují, ale nenavštěvují volby pravidelně. (Klicperová-Baker in Staněk, Mezihorák 2008: 189, 190)

2.6 Důvěra ve společnosti a její vliv na politickou gramotnost

Následující kapitola textu bude zaměřena na souvislost mezi politickou gramotností a důvěrou ve společnosti. Tématem důvěry ve společnosti se ve svojí knize Důvěra a demokracie zabývá Markéta Sedláčková. Autorka zde zkoumá důvěru jako sociologický fenomén. Odpovídá si na otázku, zda je důvěra jev nebo vztah, „...důvěra přepokládá dvoustranný vztah, ve kterém na jedné straně stojí aktivní subjekt, který se rozhoduje k důvěře, spoléhá se na něco či někoho, a na druhé straně je objekt důvěry, který se vyznačuje určitými vlastnostmi či schopnostmi“ (Sedláčková 2012: 37). Sedláčková uvádí, že důvěra je chápána jako vztah, ne jako jev. Podle ní, to lze pozorovat na důvěře lidí k fungování ústavních institucí. Čím jsou věrohodnější, tím je v ně větší obecná důvěra. (Sedláčková 2012: 37) Pocit důvěry je pro fungování společnosti velmi důležitý. Získává se v rodině, kdy dítě zjišťuje, že se může spolehnout na rodiče, dále se rozvíjí do vztahů s vrstevníky, se sousedy a s postupným rozšiřováním sociálního vnímání člověka. Sedláčková ale upozorňuje, že důvěra v blízkém orkuhu se automaticky nemusí přednést do důvěry ve společnost. (Sedláčková 2013: 96) S pocitem nedůvěry vzniká bariéra v komunikaci. Je to pomyslná mezera nefungování lidských vztahů. S tím je spojen i pocit nejistoty a smysl pro ostražitost. Východiskem z takové situace je racionální řešení problému. Jak bylo již sděleno, důvěra je vztahem, a ne vždy všechny strany chtějí spolupracovat.

Jak je možné, že totalitní systém v zemi narušil důvěru? Totalitní systém měl za úkol utvořit prostředí, kde si nikdo není nikým jistý. Na místo tvoření dobrovolných občanských společností byl národ štěpen a utvářen nucenými zájmy, které byly vhodné pro režim. (Sedláčková 2012: 119). Povinné volby za totalitního režimu mohou dnes v lidech evokovat negativní emoce. V souvislosti s tím, že můžou mít pocit, že se politika odehrává ve vyšších sférách a občané nejsou sto ji ovlivnit. (Sedláčková 2012: 119). Proto mohou vnímat volby negativně a neúčastnit se jich.

Situace v postkomunistických zemích je taková, že mezi občany a na poli politických institucí panuje spíše nedůvěra. (Sedláčková 2012: 171). Pro společnost škodlivá může být velmi zaslepená důvěra v instituce a také opak, silná nedůvěra, která může vést až k rozkladu systému. (Sedláčková 2012: 175) Mírná nedůvěra v systém není špatná, občany stále udržuje ve střehu. (Sedláčková 2012: 137) Proč je lepší skepse než apatie? Skepse je vyjádření názoru lidí, kteří se

zajímají o dění, a proto si vytvořili tento pohled. Apatie je odmítání politiky jako takové. Je přijmutí faktu, že na politice nezáleží. Apatie souvisí s negativním pohledem. V případě apatie jedinec nemá snahu cokoli zlepšovat a pracovat na vývoji, a to je špatně.

Markéta Sedláčková ve své knize upozorňuje na fakt, že postkomunistické země rychle přijaly demokratické nastavení a tržní ekonomiku po vzoru západních zemí. Hovoří o tzv. institucionálním xeroxu. (Sedláčková 2012: 119-120) Upozorňuje také, že pouhé přijetí jakýchsi pravidel nestačí. Nasazení stejného modelu vládnutí a stejných ekonomických principů nezaručuje změnu společnosti do hloubky. Generace se formují postupně a změny nepřicházejí ze dne na den. Souvisí to s mentalitou, která je zakořeněna a velmi postupně dochází k obměně. Goňcová tvrdí, že skutečná demokracie se utváří velmi pomalu, v rádech desítek let. Toto zjištění je dobré, proto se nemusíme děsit, že jsme něco promeškali, ale jde o to, stále pracovat a prohlubovat demokratické principy. (Goňcová 2010: 147)

Podle Francise Fukuyamy i přes oxeroxování demokratického systému západních zemí a nasazení tržního hospodářství, identita společnosti se nezmění tak rychle. Postkomunistické země si nesou množství ze způsobů z minulé doby, a to například nízkou důvěru ve společnost, přenechávání odpovědnosti na jiných, neochota přijmout závazek zodpovědnosti. (Sedláčková 2012: 119-120)

V postkomunistických zemích docházelo ke třetí vlně demokratizace. Nejprve byly ustanoveny demokratické volby a posléze se budovaly instituce. (Sedláčková 2012: 118) Tím, že společnost prošla totalitní zkušeností, nemusí být, byť svobodně deklarované volby zárukou nastolení demokracie. Pokud občané zvolí pro ně důvěryhodné politiky ve volbách a oni je zradí, nastává větší nedůvěra ve společnosti.

I přes demokratický deficit ve společnosti, došlo celkem rychle k ideologické změně. Totalitní historii nelze brát pouze negativně. Pozitivní náhled na postkomunistický vývoj zemí je takový, který se ptá, jakou demokracii a stále hledá možnosti, jak nejlépe demokracii naplňovat. Změna ve společnosti je dlouhodobá záležitost proto, aby mohla být trvalá a pevná. (Sedláčková 2012: 136)

Důvěra je klíčem demokracie. Důvěra horizontální i vertikální a občanská angažovanost – základ dobře fungujícího státu. Toto ale nemůže fungovat bez pravdivých a relevantních informací. Vždy je nutné držet vyvážený střed a ne extrém. Demokracie může přežít, pokud se o

ni budou občané starat, budou prohlubovat demokratické hodnoty a aktivně se podílet na politice. (Goňcová 2010: 147)

2.7 Volby a politická gramotnost

V předvolebním období se častěji v médiích vyskytují politické kampaně, které mají vzdělávací charakter. Mezi oblíbené patří volební spoty, jejich charakter je vzdělávací, což ale nemusí znamenat, že se jedná o dobrou věc. V takové kampani mohou být velmi často nepravé informace, které prohlubují deziluzi o politice. Záměrné matení voliče ve prospěch politické strany. Toto v žádném případě nezvyšuje politickou gramotnost občanů. Volební spoty mohou mít nátlakový a přesvědčivý charakter, který může voliče zmást.

Politická gramotnost je zkoumána především kvůli volbám. Volby jsou prostředkem rozhodování v demokratickém systému. K racionálnímu a pravdivému rozhodnutí voličů je nutné, aby občané znali dobře politickou situaci. Politická informovanost je spojena pouze s hlasováním. (Linek, Lyons 2008: 17) Politická gramotnost by měla být právě prostředkem dobré informovanosti o politice.

Linek říká, že účast ve volbách celosvětově klesá. Již od 70. let 20. století se dal pokles zaznamenat v USA a později se tento fenomén rozšířil do Evropy. (Linek, Lyons 2008: 15) Pokles volební účasti je jev přítomný téměř ve všech demokratických zemích světa a nízká úroveň účasti je typická pro většinu postkomunistických států. Linek se snaží vysvětlit, jaký je politický důsledek volebního poklesu a proč je slabá volební účast mezi mladými lidmi. (Linek 2013: 19)

Nejnižší volební účast je mezi mladými a velmi starými voliči. U obou skupin je stejný faktor vysvětlení neúčasti voleb – okolnosti. Pro druhou skupinu je vysvětlení jejich neúčasti jednodušší. Jejich stáří, ne-mobilita a nemoci bývají jedním z nejhlavnějších důvodů ne-participace. Mladší lidé mají problém s tím, že bydlí v jiném městě, než v místě trvalého bydliště. V tomto případě je nutné si vyřídit voličský průkaz, což je ale časově náročné, a proto je dost možné, že volič zhodnotí své náklady na získávání průkazu a výnos v podobě výsledku voleb a průkaz si nezařizuje. (Linek 2013: 263) Ačkoli jedinec má pocit, že je to velmi složité a volby mu za takovou námahu nestojí, v konfrontaci s volebními výsledky může být zaskočen.

Volby jsou považovány za individuální záležitost. Fakticky se ale jedná o kolektivní rozhodování v rámci uceleného regionu. Na volební účast, jako na kolektivní záležitost, lze nazírat ze tří úhlů. (Linek 2013: 77). „Hlasování je na jedné straně individuální akt, nicméně jedinci jsou při něm v konfliktu. Míra konfliktu je ale nízká díky anonymitě při hlasování“ (Linek 2013: 79). Volič se rozhoduje, co je pro něj nejlepší, ale zároveň zohledňuje i jiné sociální skupiny (své děti, rodiče, prarodiče). Dbá na to, aby se rozhodl nejlépe v souladu s blahem pro ostatní. (Linek 2013: 77) „Skutečnost, že člověk hlasuje pro jednu stranu místo ostatních, neadekvátně vyjadřuje specifické preference jedince; zvláště s ohledem na to, kolik různých témat se při volbách diskutuje“ (Linek 2013: 79). Volič musí pečlivě přemýšlet při zvolení konkrétní politické strany, aby jedna dobrá věc, kterou nabízejí, nezastínila více špatných.

Účast ve volbách

V postkomunistických zemích byla na počátku demokratizace vyšší volební účast. V ČR dosahovala téměř stejných výsledků jako za povinné volební účasti. Mobilizace lidí, snaha změnit situace, jejich účasti na protestech, stávkách, demonstracích byla vysoká. Lidé opravdu toužili po změně a s tou byla spojena i vysoká politická angažovanost. (Linek 2013: 20,21) Během pár let entusiasmus opadl. Ve střední a východní Evropě panuje poklesávající tendence ve volbách. Vlachová a Sedláčková uvádějí, že ačkoli politická účast ve volbách klesá, Češi jsou politicky aktivní. Ukazuje na příkladech peticí, které se pořádají na sociálních sítích a účastní se jich lidé, ať virtuálně nebo na avizovaném místě protestu. (Klára Vlachová, Markéta Sedláčková 2013: 126). Tato forma politické aktivity je sice pozitivní, ale na druhou stranu nemusí znamenat porozumění politice. Může jít pouze o náhodnou, davovou aktivitu nebo o aktuální vyjádření nespokojenosti s politikou. Pozorování politiky skrze události na sociálních sítích nenahrazuje participaci. Tento výraz aktivity nemusí přímo souviset s porozuměním politice.

2.8 Politické odcizení

Na rozdíl od západních zemí je v českém prostředí daleko větší míra politického odcizení. (Linek 2010: 113) Podle Linka to souvisí s nízkou mírou sebedůvěry, zájmu o politiku a vůli podílet se na politickém životě (Linek 2010: 89). Linek dělí politické odcizení na dvě dimenze, a to: institucionální a individuální. (Linek 2010: 86) Institucionální politické odcizení znamená, že občané nedůvěřují institucím (Linek 2010: 87). Individuální politické odcizení značí

důležitost politiky pro občana (Linek 2010: 87). Politické odcizení souvisí s nízkým zájmem o politiku, a s tím i nízkou politickou účastí ve volbách. Pokud se občané odcizí nebo se stanou až apatičtí vůči politice, může dojít k tomu, že přestanou navštěvovat volby a nebudou důvěřovat demokratickému systému. (Sblizení politikou)

Pokud budou politické instituce nakloněny vyjít vstříc lidem a budou se snažit o spolupráci, například ve formě úředních hodin, zjednodušení různých formulářů, pořádání přednášek apod., je pravděpodobné, že občané si získají důvěru právě k těmto institucím a nebude nabývat politické odcizení. Pokud politik bude spolupracovat s lidmi, kteří ho zvolili – zejména tedy ze svého regionu, bude zaštiťovat různé akce a hlavně hlasovat ve prospěch společnosti a tak, jak jeho voliči očekávali, dá se předpokládat také nárůst bližšího vztahu.

Tato kapitola shrnula některé faktory, které mohou ovlivňovat nízkou politickou gramotnost. V zásadě je nejdůležitější míra důvěry ve společnost, která úzce souvisí s politickým odcizením. Politická kultura souvisí s participací občanů ve veřejném životě, a s tím i účast ve volbách. Základní informace týkající se politiky by měli občané získávat ve školách. Pokud tomu tak není, je dobré se dovzdělat, a to například formou účasti v projektech zaměřených na zvyšování politické gramotnosti. V následující části budou představeny konkrétní typy projektů a jejich zhodnocení.

3. Analýza projektů zaměřených na politickou gramotnost

V této kapitole se autorka textu zaměří především na projekty týkající se politické gramotnosti proběhlé nebo probíhající v ČR. Projekt je zde chápán jako portál na internetových stránkách organizací, jednotlivců či různých iniciativ, které se zabývají zvyšováním politické gramotnosti. Cílem je představit vybrané internetové projekty a nastínit základní principy dobrého portálu o politické gramotnosti.

Všeobecný přehled, tedy i základní teoretické a praktické znalosti o politice, by měli získat žáci a studenti ve školách. Projekty o politické gramotnosti by měly sloužit k rozšíření znalostí. Může nastat situace, kdy projekty mohou suplovat výuku ve škole. Podle autorčina dotazníku mezi mládeží ve věku 15 – 18 let, který bude uveden níže, se pouze jedna čtvrtina dotazovaných zajímá o politiku. Nízký zájem a nedostatek praktických informací může vést k dezorientaci a nepochopení problematiky. Proto je důležité zvyšovat politické podvědomí mezi občany. Ti mohou sami sledovat politické dění, ale bez patřičného teoretického základu a základních informací, je orientace v politice velmi složitá. Je důležité vyučovat o politice ve školách a pořádat projekty zabývající se touto tematikou.

Autorka představí projekty, které proběhly nebo probíhají v ČR. Převážně jsou hrazeny z Evropského sociálního fondu, nebo z peněz konkrétní strany, která si před volbami nechá takový portál zhotovit a informuje občany o svých záměrech. Zde může nastat problém ve specifikaci kampaně a portálu o politické gramotnosti. Některé strany volí taktiku informovat občany, tady hrozí riziko ideové zabarvenosti zpráv.

Autorka textu sestavila tabulku, ve které shromáždila vybrané projekty, které se týkají zvýšení politické gramotnosti. Posuzované projekty byly na základě šesti kategorií, a to názorové neutrálnosti, míry odbornosti s přihlédnutím na relevantní zdroje, dlouhodobé trvání s aktuálními příspěvky, důraz na edukaci, vzdělávací materiály k tématům volně ke stažení a video, které vzdělává. U některých projektů nešly zjistit určité informace, proto k nim je přiřazeno – nelze zjistit. U názorové neutrálnosti je důležité zjistit zadavatele projektu a sponzory, pokud je to nedohledatelné nebo jsou projekty už uzavřené a nelze dohledat materiály, není možné projekt posoudit.

Tabulka č. 1: Schéma projektů na politickou gramotnost v ČR

Projekty	Náborová neutrálnost	Odbornost - relevantnost	Aktuálnost dlouhodobost	Důraz na vzdělávání	Materiály online	Video
Sblížení politikou	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
AFOG	Nelze zjistit	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Nebud' ovčan	Nelze zjistit	Nelze zjistit	Ne	Nelze zjistit	Ne	Ne
Občanské vzdělávání	Ne	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne
Civitas-cz	Nelze zjistit	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne
Vím, proč volím	Ano	Ano	Ne	Ano	Ano	Ano
Já - občan	Nelze zjistit	Nelze zjistit	Ano	Ano	Ano	Ne
Antikomplex	Ano	Ano	Ano	Ne	Ano	Ano
Občan 2.0	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne
Občan ecn	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne
CEDU	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano

Zdroj: Zpracováno autorkou

Sblížení politikou - výchova k aktivnímu občanství a lokální demokracii. Projekt, který proběhl pod záštitou neziskové organizace Středomoravská agentura rozvoje venkova, o.p.s. Cílem bylo vzdělávání občanů k občanské a politické participaci na všech úrovních politiky. (sblizenipolitikou.cz) Projekt skončil 30. října 2013. Byl rozdělen do čtyř částí, kterými byly:

- 1) Občan a média – portál o aktivním občanství. Výsledkem bylo fungování diskuzního fóra, krátké video Každý hlas rozhoduje a brožura Manuál občana.
- 2) Zlepšování komunikace ve veřejném prostoru – zorganizování workshopů se zaměřením na komunikaci s veřejnými institucemi.
- 3) Jinýma očima – snaha vysvětlit účastníkům workshopů fungování principů v komunální politice.
- 4) Proč nedůvěřujeme demokratickým institucím – spoluorganizace dnů otevřených dveří ve vybraných krajských a městských úřadech.

Projekt se zaměřil na vysvětlení voleb, místních a krajských referend, práv občanů, přímou demokracii, občanská sdružení, petice. I přes skončení projektu občané mohou psát do fóra a ptát se na konkrétní otázky, které je zajímají a budou jim zodpovězeny. (sblizenipolitikou.cz)

Sblížení politikou dopadlo v autorčině analýze velmi dobře. Projekt je konkrétně, prakticky zaměřený a je politicky neutrální.

Asociace finanční a občanské gramotnosti, o. s. Na uvedených webových stránkách nejsou žádné informace, které by zvyšovaly politickou gramotnost v zemi. Web je neaktualizovaný a velmi nedostatečný. (afog.cz)

Iniciativa Nebud' ovčan je pod záštitou vzdělávací agentury Aletheia. Ovčanem je člověk, který nepřemýšlí a nechá se vést. V angličtině se používá spojení sheeple (sheep + people). Projekt byl zaměřen na občanskou gramotnost, jejímž cílem bylo zvýšit občanskou gramotnost navzdory ovčanství. Webové stránky a kurzy, které byly online, nejdou spustit, proto není možné tento projekt ohodnotit. Nevyhovuje z požadavku dlouhodobosti a stálosti.

Centrum občanského vzdělávání pod Masarykovou univerzitou pořádá projekt Občanské vzdělávání. Ten sponzorují i soukromé firmy, proto ho autorka nezařadila do neutrálních. Občanské vzdělávání je portál, který nabízí vyučování ve školách. Jedná se o dobrou iniciativu zaměřenou hlavně na výuku ve školách, což je dobře. Tento web není výukový sám o sobě. (obcanskevzdelavani.cz)

Občan 2.0 je projekt, který přímo pomáhá lidem s konkrétními problémy. Lidé mohou kontaktovat právníka, který je k dispozici. Problémy jsou zaznamenané, takže mohou pomoci i ostatním lidem. Má edukativní charakter, ačkoli nevysvětluje teoretickou část. Celkem velmi dobré a potřebné zajištění servisu pro občany. (eps.cz)

Civitas-cz je program, který je spíše webovým výstupem projektu. Orientuje se na základní školy, na stránkách není edukativní materiál, který by vysvětloval problematiku. Z pohledu projektu na zvyšování politické gramotnosti a webových stránek, které by to měly zajistit, je nevyhovující. (civitas-cz.eu)

Projekt Já-občan je zaměřený na žáky ZŠ a studenty středních škol. Tým tvoří školitelé, kteří učí učitele, jak vést jednotlivé projekty. Žáci a studenti pracují na projektech, které jsou zveřejněny. Tento web není vzdělávacího charakteru, ale informuje o formě vzdělávání pro mladistvé. (ja-obcan.info)

Iniciativa Víím, proč volím, je zaměřená na mládež. Popisuje jednotlivé politické strany, pořádala předvolební kampaň do Evropského parlamentu (2014) s hudebními vystoupeními, aby

podpořila povědomí mezi mladistvými o volbách. Tato iniciativa je zatím pouze ad hoc, ale za to vysvětluje a nenutí voliče k jisté volbě. (info.vimprocvolim.cz)

Antikomplex je projekt, který je zaměřený na otázku Sudet. Dostupná jsou videa, možnost koupení knih, zaměřených na tuto problematiku. Portál není zaměřený informativně, ale spíše jako prostředek k projektům. (Antikomplex.)

Portál Občanská společnost – návod k použití. Koordiatorkou tohoto projektu je Mariana Kalinová. Projekt má na internetových stránkách obcan.ecn.cz uvedenou adresu, kde sídlí a telefonní kontakt. Projekt je hrazen z Evropského sociálního fondu, Ministerstva životního prostředí a Magistrátu hlavního města Praha. Projekt má dlouhodobý charakter. Na portálu se objevují stále nabídky na akce – přednášky na témata se týkají převážně ekologie, duchovních záležitostí, migrace, a jiné. Web je rozdělen do několika témat, a to Právo vědět, Účast na rozhodování, Rovné příležitosti, Občan v EU, Výchova k občanství, Filosofie. Cílovou skupinou projektu je veřejnost, nevládní neziskové organizace a učitelé občanské výchovy. Portál nabízí přednášky a semináře organizované jinými institucemi. (obcan.ecn.cz)

Centrum pro demokratické učení je portál, který tvoří prostředek pro projekty. Nemá vyloženě edukativní charakter. Nabízí materiály pro učitele, které mohou vést k efektivnější výuce občanské výchovy. Je zaměřený na základní školy. V rámci tohoto projektu se pořádají kurzy a workshopy. Na internetových stránkách jsou uvedeny jména konkrétních osob, které stojí za projektem, což nebývá zvykem. (cedu.cz)

3.1 Jak by měl vypadat dobrý projekt?

Dobry internetovy projekt na politickou gramotnost by měl zahrnovat teoretickou i praktickou část. V teoretické části by mělo být především vysvětlení pojmů o politickém systému ČR, o EU, o mezinárodních smlouvách (OSN, NATO a podobně). Dále například politická filosofie, informace o volbách a o politických stranách. Mezi praktickou částí by měli být vysvětleny politické kauzy, a to jak starší, tak nové, aby orientace v nich byla pro občany snazší. Důležité je, aby byly vysvětleny v kontextu a nezkráceně, protože pokud občan nezná jejich základ, tak nemůže pochopit další informace následující dny, z toho vzniká nezájem – protože problematice nerozumí. Z nezájmu vzniká apatie a volba jiných aktivit než sledování kvalitního média – ať již tisku, internetového portálu, anebo kvalitních zpráv v televizi a v rozhlase. Mezi

praktické záležitosti by mohlo spadat i hlasování v Poslanecké sněmovně ČR – o čem se právě hlasuje, jaká strana je pro, jaká proti. Tento portál by měli spravovat odborníci, a přispívat by do něj měli i studenti. Finanční záštitu by měla držet nezávislá instituce, které nejde o politický vliv. Takový projekt by měl být dlouhodobý a trvalý, a to z důvodu důvěryhodnosti u lidí. Existují portály, které jsou financovány pouze pro určitou dobu, posléze se stanou velmi neaktuální a bezcenné. Doplnování aktualit, změn je velmi důležité, vytváří to dobré vnímání projektu. Důležitá je názorová neutrálnost a opravdový důraz na vzdělávání. Dobrou vizitkou je vzdělávání kantorů, veřejnosti a pořádání konferencí.

Projekty by měly být dlouhodobé a odborné, to z hlediska důvěryhodnosti u občanů. Krátkodobé projekty, které nemají velkou reklamu, nemusí mít velké rozšíření povědomí u občanů a mnohdy, než občané projekt zaregistrují, skončí. Aktuálnost projektu by měla spočívat ve sledování zpráv a komentování jich. Politika je oblast, která se vyvíjí každým dnem. Proto je důležité kauzy sledovat, diskutovat. Za projektem by měli stát opravdoví odborníci, kteří tématům rozumí. Informace by měli vycházet z relevantních zdrojů a z výzkumů. Projekt na zvýšení politické gramotnosti by neměl suplovat roli amatérských distutérů na internetu, kteří komentují politickou situaci svými názory – neodborně, bez použití teorie a s politickým zabarvením. U ideového zabarvení se autorka dostává ke třetímu bodu čtyř základních předpokladů dobrého projektu na politickou gramotnost – neutrálnost.

V současné době neexistuje žádný český portál, který by splňoval všechna kritéria. Na druhou stranu je ale velmi dobře, že vůbec portály existují a že je zde snaha o zvýšení politických znalostí mezi lidmi. Zcela zde chybí vysvětlovací portál. Cílem této kapitoly bylo nahlédnout do projektů na zvyšování politické gramotnosti. Autorka si stanovila šest kategorií, podle kterých posuzovala dané projekty. Nejlépe dopadly projekty Sblížení politikou a Centrum pro demokratické učení. Autorka také v této kapitole nastínila, co všechno by měl splňovat dobrý portál o politice.

V této části autorka představila vybrané projekty na zvýšení politické gramotnosti v ČR, a proto se následující kapitola se zaměří na situaci v ČR. Konkrétně na důvěru v politické strany, politiky a konkrétní úkony participace ve veřejném životě. ČR je zařazena mezi postkomunistické země. Autorka bude porovnávat tyto země se západními v konkrétních otázkách.

4. Situace v ČR a politická gramotnost

Tato kapitola se bude zabývat srovnáním ČR a ostatních postkomunistických zemí se západními zeměmi, a to díky Evropskému sociálnímu výzkumu. Autorka využije dat šestého kola ESS, které se konalo v roce 2012.

Politická gramotnost souvisí se zájmem o politiku a s důvěrou v politiky. Zájem i důvěra jsou záležitosti mysli člověka, do konkrétní podoby se mohou projevat například snahou zkontaktovat politika, podepsáním petice, práce v neziskové organizaci, práce pro politickou stranu, členství v politické straně, nošení odznaku politické strany. Tato podkapitola bude zaměřena na srovnání západních a postkomunistických zemí.

Autorka vycházela z průzkumu Evropského sociálního výzkumu (ESS) z roku 2012. Mezi postkomunistickými zeměmi je Bulharsko, ČR, Estonsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Mezi západními zeměmi je zařazena Belgie, Kypr, Německo, Dánsko, Španělsko, Finsko, VB, Irsko, Nizozemí, Portugalsko, Švédsko, Švýcarsko, Izrael, Island a Norsko. Výsledky jsou udávány v procentech.

Důvěra v politické strany je hodnocena v ESS deseti jednotkami, jelikož je to velmi podrobné hodnocení, autorka spojila škálu, a to nula až tři, čtyři až šest a sedm až deset dohromady. Respondenti odpovídali na otázku, jak důvěřují politickým stranám a jakou politickou stranu volili v posledních národních volbách, v tomto případě se jedná o volby v roce 2010 do PČR.

Tabulka č. 2: Důvěra v politické strany a zvolení konkrétní politické strany v posledních národních volbách

ESS 2012 Údaje v procentech	Politická strana zvolena v posledních národních volbách						
Důvěra v politické strany	KSČM	ČSSD	TOP 09	VV	ODS	Jiná	Celkem
Nedůvěra	69,6	69,5	57	57,7	55,8	79,3	63,9
Střed	18,7	25,4	34,9	32	31,7	20,7	27,6
Důvěra	11,7	5,1	8,1	10,3	12,5	0	8,5

Z tabulky vychází, že 69,6 % voličů KSČM nedůvěřuje politickým stranám. Pouze 11,7 % voličů důvěřuje, tato souvislost by se mohla vysvětlit případně ztotožněním názorových myšlenek s touto stranou. Jinak se dá ale předpokládat, že voliči KSČM se upínají spíše k politické minulosti. Nedůvěřují politickým stranám, proto volí stranu, která byla u moci 40 let. Tento faktor se dá vysvětlit například vzpomínkovým optimismem, zkreslenému vnímání, špatné adaptaci na nový systém a podobně. Celkem 69,5 % voličů ČSSD nedůvěřuje politickým stranám a pouze 5,1 % důvěřuje. V roce 2012 byla u moci opozice a voliči ČSSD nemuseli být se situací spokojeni a svoji nespokojenost promítli do nedůvěry politickým stranám.

V roce 2010 získaly mandáty v poslanecké sněmovně nové strany, a to TOP 09 a Věci veřejné (VV). Voliči těchto dvou stran nedůvěřují politickým stranám z 57 %. Tato nadprůměrná hodnota nedůvěry je pravděpodobně hlavním znakem důvodu, proč volič nevolil osvědčené strany. Střední hodnota důvěry politickým stranám je téměř totožná u voličů VV a TOP 09, tvoří skoro jednu třetinu. Může to značit nerozhodnost. Z voličů těchto dvou nových stran pouze jedna desetina důvěřuje politickým stranám. Z přehledu je zajímavé, že voliči, kteří zvolili jinou stranu, než tu, která se dostala do parlamentu, nedůvěřují vůbec politickým stranám. Tito voliči se snaží hledat pravděpodobně v malých stranách.

Na základě těchto výsledků se dá říci, že 63,9 % voličů nedůvěřuje politickým stranám. Více politickým stranám nedůvěřují levicový voliči. Celkově vychází, že 27,6 % voličů má neutrální postavení k problematice důvěry politickým stranám a pouze 8,5 % voličů důvěřuje. Jedna desetina společnosti věří politickým stranám.

Politické strany by se mohly stát otevřenějšími pro občany i v jiném období než v předvolebních kampaních. Není ale známé, na kolik by voliči měli zájem se účastnit stranického jednání a mít zprávy o fungování politické strany. Klíčem opět zůstává, že znalosti politických stran, jejich členů, jejich dosavadnímu hlasování v parlamentu povede k lepšímu porozumění a zodpovědnější volbě.

Tabulka č. 3 : Důvěra v politiky a zvolení politické strany v posledních národních volbách

ESS 2012	Politická strana volená v posledních národních volbách						
Údaje v procentech							
Důvěra v politiky	KSČM	ČSSD	TOP 09	VV	ODS	Jiná	Celkem
Nedůvěra	75,5	73,3	61	60,5	51	82,7	66,2
Střed	13,5	20	29,4	28	36,1	17,3	24,5
Důvěra	11	6,7	9,6	11,5	12,9	0	9,3

Zdroj: Autorka dle ESS 2012

V tabulce č. 3 se porovnává, jak volič konkrétní strany věří politikům. Výzkumu z roku 2012 předcházely národní volby do Parlamentu ČR v roce 2010. V české společnosti panuje spíše nedůvěra politikům. Celkových 75,5 % voličů KSČM nedůvěřuje politikům a pouze 11 % důvěřuje, může to mít opět souvislost s vnímáním pozitivní minulosti. Je zajímavé, že celkově u levicových stran, tedy u KSČM a ČSSD je vyšší míra nedůvěry k politikům a nedůvěra k politickým stranám.

Velmi podobné výsledky nedůvěry v politiky, a to 61 % u TOP 09 a 60,5 % u VV, mají tyto tehdy nově vzniklé politické strany. Nedůvěra v politiky je opět vyšší, jak nedůvěra v politické strany. Možná mají občané větší potíže důvěřovat jednotlivcům. U politické strany je větší pravděpodobnost ztotožnění se s lídrem, a politických stanovisek k jednotlivým záležitostem. Celkových 51 % voličů ODS nedůvěřuje politikům, ve srovnání k ostatním je toto nejnižší míra nedůvěry. Může to být způsobeno i tehdejší aktuálností vládnutí právě této strany. Celkem 36,1 % voličů ODS se nachází ve středu, je to nejvíce ze všech stran, voliči ostatních stran jsou více vyhranění - nejvíce voliči KSČM. Politikům nejvíce důvěřují voliči ODS, a to s 12,9 %, nejmenší důvěru v politiky mají voliči ČSSD. Může to souviset s jejich tehdejší nespokojeností s pravicovou vládou.

Srovnání se západními zeměmi.

Tabulka č. 4: Kontaktování politika v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Kontakt politika v posledních 12měsících Údaje v procentech	Západní země	Postkomunistické země
Ano	15,8	9
Ne	84,2	91

Zdroj: Autorka dle ESS 2012

V posledních 12měsících roku 2012 kontaktovalo politika v západních zemích celkem 15,8 % občanů, a v postkomunistických zemích pouze 9 %, což tvoří skoro jednu desetinu obyvatel. Západní země jsou v kontaktování aktivnější a možná i zaběhlejší, než občané, které žili v komunistickém režimu a neměli ani možnost kontaktu. Poslanci i senátoři mají své kanceláře, kam se na ně mohou voliči obracet. Je důležité, aby lidem odpovídali na e-maily, dopisy a dotazy. Nutné je s nimi spolupracovat, neboť to jsou jejich zástupci. Občané v západních zemích jsou aktivnější, ale i tak celých 84,2 % populace politiky nekontaktovalo. Rozdíl v kontaktování politika mezi západními a postkomunistickými zeměmi je 6,8 %.

Tabulka č. 5 : Zájem o politiku v západních a postkomunistických zemí

ESS 2012 Zájem o politiku Údaje v procentech	Západní země	Postkomunistické země
Velký zájem	13	6,2
Spíše zájem	38,4	31,4
Zřídka zájem	31	41,9
Nezájem	17,6	20,5

Zdroj: Autorka dle ESS 2012

Zájem o politiku v roce 2012 v porovnání západních zemí a postkomunistických zemích mají vyšší západní země. Velký zájem o politiku je u západních zemí v porovnání s postkomunistickými zeměmi dvojnásobný. Zřídka zájem a nezájem je u postkomunistických zemí velmi vysoký, tvoří 62,4 %. Může to souviset se stálým vyvíjením postkomunistického stavu ve společnosti. Méně jak polovina občanů západních zemí, celkem 48,6 % obyvatel se zřídka nebo vůbec nezajímá o politiku. Toto číslo je dobré, protože se dá předpokládat, že nezájem může také souviset s dobrým fungováním státu.

Tabulka č. 6 : Podepsání petice v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

ESS 2012 Podepsalo petici Údaje v procentech	Západní země	Postkomunistické země
Ano	27,7	12,5
Ne	72,3	87,5

Zdroj: Autorka dle ESS 2012

V západních zemích podepsalo petici v posledních 12měsících 27,7 % občanů, což je téměř jedna třetina obyvatel. V postkomunistických zemích podepsalo petici celkem 12,5 % obyvatel, což je skoro jedna desetina občanů. Souvisí to s politickou aktivitou, na kterou je západ spíše zvyklý. Podepsání petice v komunistickém režimu mohlo znamenat následné potrestání. Západní země jsou zvyklé na vyjadřování svého názoru, k čemuž jim mohou dopomáhat právě petice. Celkový rozdíl v podepisování peticí je 15,7 %.

Tabulka č. 7: Práce v jiné organizaci či sdružení v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Pracoval v jiné organizaci či sdružení v posledních 12 měsících Údaje v procentech	Západní země	Postkomunistické země
Ano	21,1	4,4
Ne	78,9	95,6

Zdroj: Autorka dle ESS 2012

Naprostý rozdíl mezi západními zeměmi a postkomunistickými je zřejmý v práci v jiné organizaci či sdružení (jiné než v politické straně) v posledních 12měsících. Pouze 4,4 % občanů postkomunistických zemí pracovalo v jiné organizaci či sdružení a 21,1 % občanů západních zemí pracovali v organizaci. Celkový rozdíl je 16,7 %. Občané v postkomunistických zemích nejsou zvyklí na dobrovolnou participaci, na západě je to více přirozené. Je pravděpodobné, že číslo pracujících v organizaci se bude zvyšovat v postkomunistických zemích.

Tabulka č. 8: Nošení politického odznaku při kampani v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Nošení politického odznaku při kampani v posledních 12měsících	Západní země	Postkomunistické země
Ano	11,5	3,9
Ne	88,5	96,1

Zdroj: Autorka dle ESS 2012

Pouze 3,9 % občanů postkomunistických zemí nosilo politický odznak v posledních 12měsících při politické kampani a 11,5 % občanů nosilo odznak v západních zemích. Celkový rozdíl je 7,6 %. Politická příslušnost je dobrovolná a volba je tajná. Není nutné, aby občané

zveřejňovaly svoje politické postoje a názory. Kdo nosí odznak vztahující se k politické straně, tak se i identifikuje s oním tvrzením na odznaku, a skrze odznak může ovlivňovat ostatní. Je to reklama pro danou stranu.

Autorka se v této kapitole zaměřila na situaci v ČR. O občanech se dá říci, že spíše nedůvěřují politickým stranám a politikům. Součástí bylo také porovnání postkomunistických a západních zemí v konkrétních úkonech participace ve veřejném životě. Z výsledků se dá říci, že postkomunistické země jsou stále pozadu, ale autorka se domnívá, že trend bude mít vzestupný charakter. Autorka nastínila situaci v ČR a v poslední kapitole této práce se bude věnovat budoucím prvovoličům, věkové kategorii 15 – 18 let, jejich postojům k politice a jejich znalostem.

5. Výzkumné šetření: politická gramotnost budoucích prvovoličů

Tato kapitola se týká politické gramotnosti budoucích prvovoličů. Bude obsahovat cíl šetření, popis výzkumného vzorku, metodu a výsledky.

V českém prostředí doposud nebylo téma budoucích prvovoličů a jejich politické gramotnosti dostatečně probádáno. Z tohoto důvodu se autorka této práce chystá prakticky otevřít toto téma s následujícím cílem. Cílem je zjistit, jaký je aktuální stav zájmu o politiku a projevené vědomosti u budoucích prvovoličů.

Výzkumný vzorek byl vybrán dvěma způsoby, za

- a) oslovení kantorů na níže zmíněných školách, kteří rozšířili dotazníky mezi své žáky a studenty,
- b) prostřednictvím metody snowball, získání náhodných respondentů na sociální síti Facebook.

Výzkumný vzorek zahrnoval žáky základních škol a studenty středních odborných škol, středních odborných učilišť a gymnázií ve věku 15 – 18 let. Jedná se o žáky a studenty z těchto škol: základní školy v Bystřici nad Pernštejnem, Gymnázium v Bystřici nad Pernštejnem, Střední zemědělskou školu v Bystřici nad Pernštejnem, dále základní školy v Novém Městě na Moravě, Střední odbornou školu v Novém Městě na Moravě, Gymnázium v Novém Městě na Moravě, Střední průmyslovou školu ve Žďáře nad Sázavou, Gymnázium ve Žďáře nad Sázavou. Dále se jedná o náhodné respondenty získané prostřednictvím sociální sítě Facebook.

S vypracovaným dotazníkem autorka oslovila vyučující občanských nauk v následujících školách: základní školy v Bystřici nad Pernštejnem, Gymnázium také v Bystřici nad Pernštejnem, Střední zemědělskou školu v Bystřici nad Pernštejnem, dále základní školy v Novém Městě na Moravě, Střední odbornou školu v Novém Městě na Moravě, Gymnázium v Novém Městě na Moravě, Střední průmyslovou školu ve Žďáře nad Sázavou, Gymnázium ve Žďáře nad Sázavou. A dále dotazník rozšířila pomocí sociální sítě Facebook mezi svoje známé. Dotazník se tak měl možnost dostat mezi náhodné respondenty.

Postup výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno ve dnech 24. dubna 2014 - 30. dubna 2014. Za tuto dobu vyplnilo dotazník 524 osob. Z toho 456 osob vyhovovalo požadované kvótě věku a 68 osob nevyhovovalo. Dotazník vyplnilo 230 (50,44 %) mužů a 226 (49,56 %) žen.

Základní nastavenou kvótou byl věk. V rozmezí 15 – 18 let mohl test vyplnit každý chlapec i dívka. Šetření bylo nastaveno tak, aby žáci a studenti mladší 15let a starší 18let nemohli dotazník vyplnit. Pokud zadali jiný než požadovaný věk, bylo šetření ukončeno.

Metoda: dotazník

Pro šetření si autorka zvolila metodu dotazníku, který obsahoval 11 uzavřených otázek.

1. Jaké je vaše pohlaví?
2. Jaký je váš věk?
3. Jaký typ školy studujete?
4. Kolik krajů má ČR?
5. Jak dlouho trvá funkční období obecního zastupitelstva v ČR?
6. Po kolikáté se letos v květnu (2014) budou konat volby v ČR do Evropského parlamentu?
7. Aktivní volební právo do Senátu Parlamentu ČR je?
8. Máte zájem o politické dění?
9. Jak často sledujete zprávy v televizi?
10. Jak často čtete tištěná média (noviny)?
11. Bez ohledu na věk, pokud byste nyní měli možnost volit v následujících volbách, volili byste?

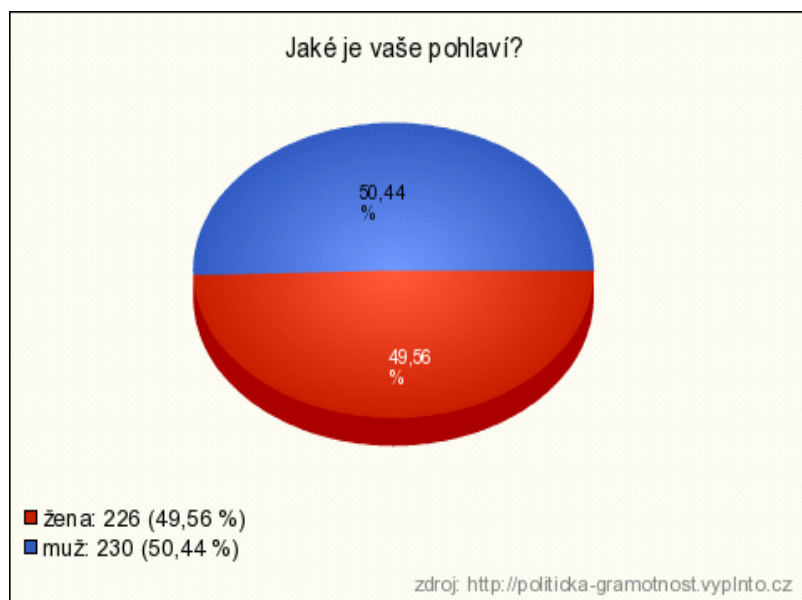
Plná verze dotazníku je přiložena v příloze číslo 1.

Šetření bylo spuštěno 24. dubna 2014 na webové stránce www.vyplnto.cz. Je třeba předpokládat, že vyplnění dotazníku nemuselo proběhnout vždy samostatně. Šetření obsahovalo pouze jednu možnou odpověď. Samotný dotazník byl koncipován jako velmi krátký. Autorka se obávala, že při vyšším počtu otázek týkajících se politiky nebo i samotného šetření, respondenti nebudou odpovídat a dotazník nevyplní. Návratnost dotazníku byla 85,9 %.

5.1 Výsledky výzkumného šetření

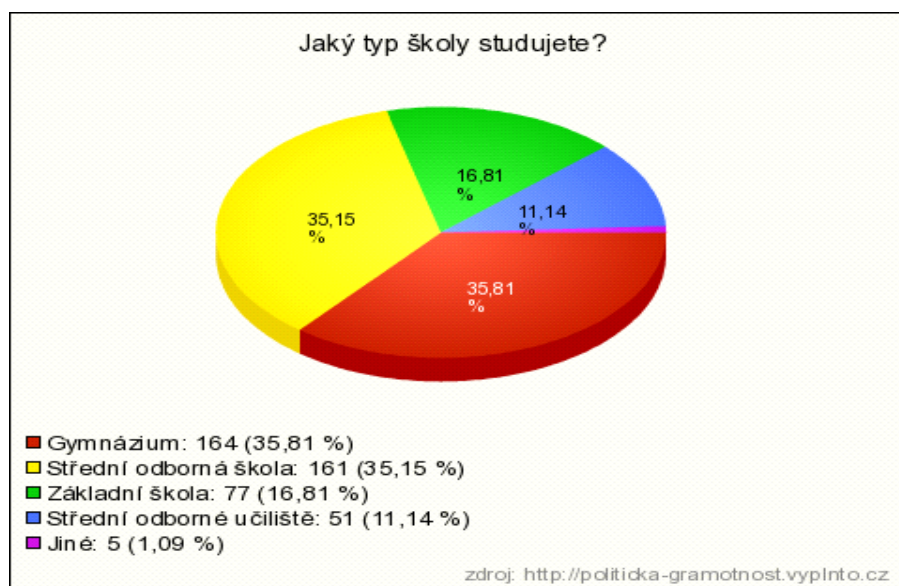
Následující podkapitola obsahuje grafické znázornění výsledků výzkumného šetření a jejich komentář. Jednotkou jsou procenta zaokrouhlená na jedno desetinné číslo.

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Dotazník vyplnilo 230 (50,44 %) chlapců a 226 (49,56 %) dívek.

Graf č. 2: Procentuální zobrazení navštěvované školy

Studenti měli na výběr mezi – základní školou (ZŠ), gymnáziem, střední odbornou školou (SOŠ), středním odborným učilištěm (SOU) a jiným. Do kolony jiný autorka záměrně nepoužila vypisovací metodu, protože se domnívala, že procento bude zanedbatelné. Střední školy autorka také záměrně nspecifikovala, protože bylo důležité zhodnotit, jaké jsou rozdíly výsledků mezi typem školy, a ne mezi konkrétními školami. Celkem se zúčastnilo 164 (35, 8 %) studentů gymnázií, 160 (35, 2 %) studentů střední odborné školy, 77 (16, 8 %) žáků základní školy, 50 (11, 1 %) studentů středního odborného učiliště a pouze 5 (1,1%) respondentů, kteří navštěvují jinou školu nebo mají jiné povolání. Toto je velmi zanedbatelný vzorek, a vyplnila se tak i autorčina předpověď o nenutné potřebě vypsát jiné povolání, popřípadě jinou školu. Položku jiné autorka vynechá.

V této části textu budou zobrazeny jednotlivé výsledky dotazníku. Jednotkou jsou procenta zaokrouhlená na jedno desetinné číslo.

Graf č. 3: Otázka na počet krajů v ČR

Téměř tři čtvrtiny respondentů odpovědělo správně na první znalostní otázku týkající se počtu krajů v ČR. Na otázku špatně odpovědělo 20 % respondentů a sedm procent odpovídajících nevědělo.

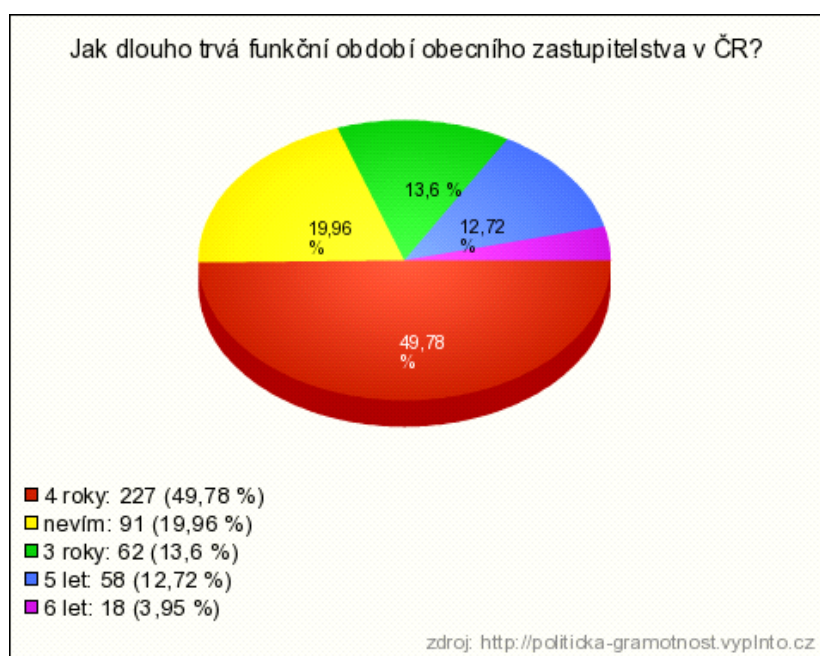
Tabulka č. 9 : Počet krajů v ČR

Otázka	Počet krajů v ČR		
	Správně	Špatně	Neví
ZŠ	79,2	14,3	6,5
Gymnázium	82,9	14	3,1
SOŠ	67,5	26,3	6,2
SOU	50	28	22

Zdroj: Autorka dle politicka-gramotnost.vyplnto.cz

Nadprůměrně správně odpovídali žáci ZŠ a studenti Gymnázíí. Nejvíce nesprávných odpovědí zodpověděli studenti SOU, ačkoliv polovina těchto studentů odpověděla správně. 79 % žáků základních škol odpovědělo správně.

Graf č. 4: Otázka na funkční období obecního zastupitelstva v ČR

Na otázku, jak dlouho trvá funkční období obecního zastupitelstva v ČR, odpověděla správně téměř polovina 49,8 % respondentů. Celkem 13,6 % respondentů odpovědělo, že neví. Celkem 13,6 % respondentů se domnívá, že funkční období obecního zastupitelstva trvá tři roky,

12,7 % si myslí, že období trvá 5 let a pouhá tři procenta respondentů zodpověděla, že funkční období trvá šest let.

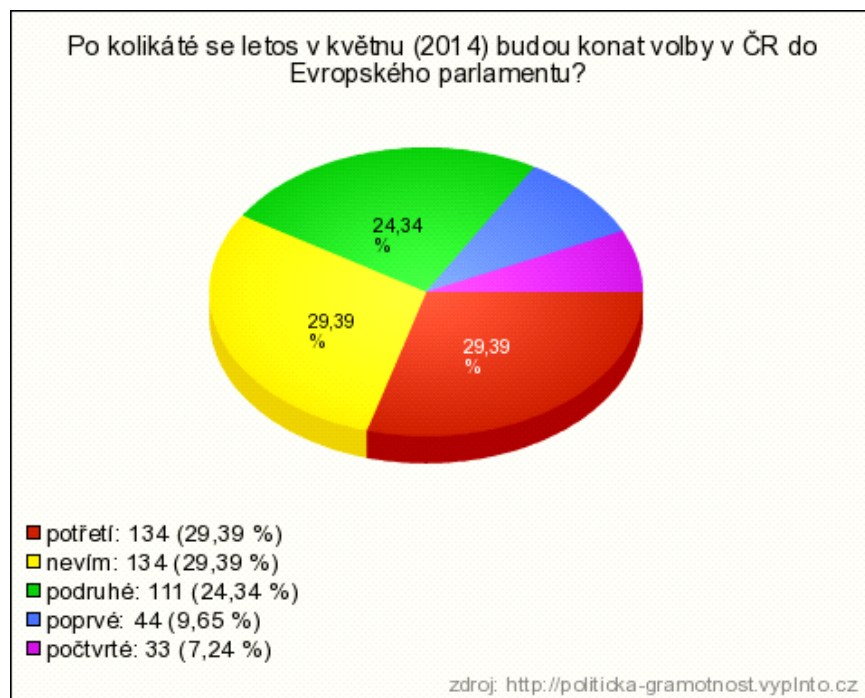
Tabulka č. 10 : Typ školy a otázka na funkční období obecního zastupitelstva v ČR

Otázka	Funkční období obecního zastupitelstva v ČR		
	Správně	Špatně	Neví
ZŠ	50,7	20,7	28,6
Gymnázium	54,3	29,8	15,9
SOŠ	49,4	34,3	16,3
SOU	34	34	32

Zdroj: Autorka dle politicka-gramotnost.vyplnto.cz

Nejvíce správných odpovědí zodpověděli studenti gymnázií a nejvyšší počet nesprávných odpovědí zodpověděli studenti SOU. Na tuto otázku odpovědělo správně 50,7 % žáků ZŠ a o pouhá 3,6 % lépe znali odpověď studenti Gymnázií. S výsledkem 49,4 % správně skončili studenti SOŠ. Nejvíce žáků, kteří zvolili odpověď nevím je ze SOU a ze ZŠ.

Graf č. 5: Otázka na pořadí konání voleb v ČR do EP v květnu 2014

Odpověď na otázku po kolikáté se budou konat volby v květnu 2014 do EP správně odpověděla jedna třetina dotázaných. Jedna třetina také odpověděla, že otázku neví. Celkem 24,3 % respondentů se domnívalo, že se volby uskuteční podruhé, 9,6 % se domnívalo, že volby budou poprvé a 7,2 % si myslelo, že volby se budou konat již počtvrté.

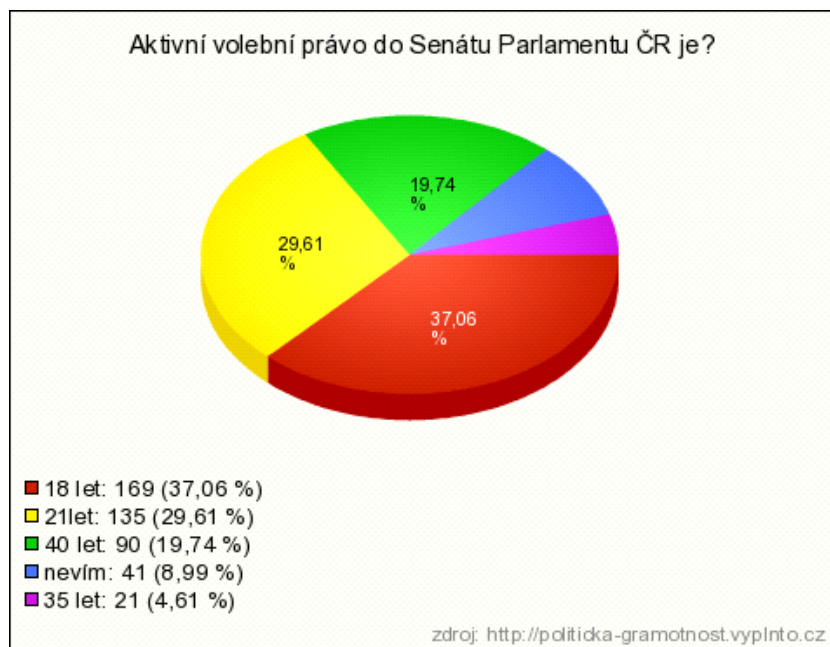
Tabulka č. 11: Typ školy a otázka volby do EP v květnu 2014 v ČR

Otázka	Volby v ČR do EP (květen 2014)		
	Správně	Špatně	Neví
ZŠ	24,7	37,7	37,6
Gymnázium	34,2	42,1	23,7
SOŠ	29,4	42,5	28,1
SOU	22	40	38

Zdroj: Autorka dle politicka-gramotnost.vyplnto.cz

Nejvíce správných odpovědí zodpověděli studenti gymnázií. Nesprávně odpovědělo 42 % gymnazistů a 23,7 % respondentů zvolilo odpověď neví. Nejvíce odpovědí neví, zvolili žáci základních škol.

Graf č. 6: Aktivní volební právo do Senátu PČR

Otázku na aktivní volební právo správně odpovědělo 37 % respondentů. Jedna třetina odpověděla, že aktivní volební právo do Senátu ČR je 21 let, 19,7 % respondentů odpovědělo věk 40 let a 4,6 % odpovědělo věk 35 let.

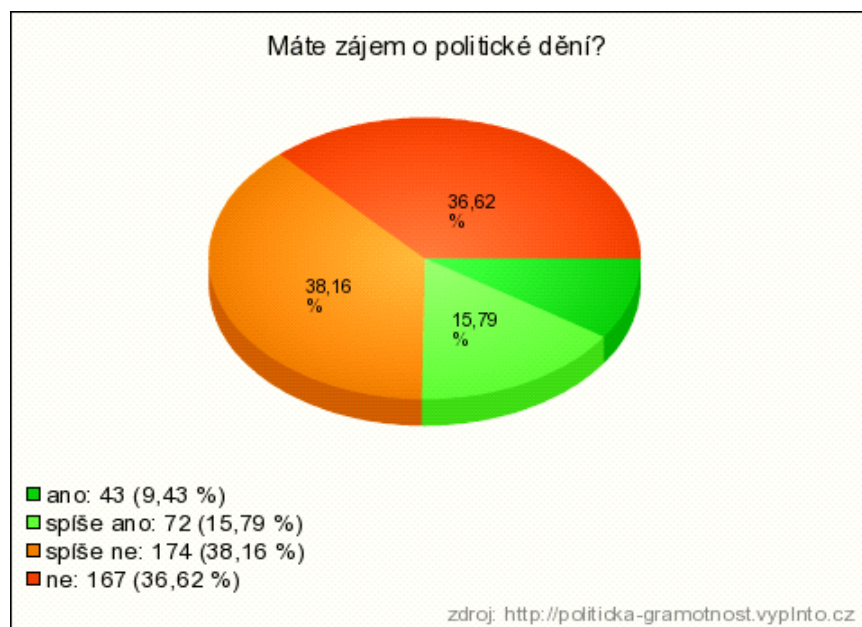
Graf č. 6: Aktivní volební právo do Senátu PČR

Otázky	AVP Senát PČR		
	Správně	Špatně	Neví
ZŠ	29,9	63,5	6,5
Gymnázium	34,8	59,7	5,5
SOŠ	41,9	48,7	9,4
SOU	42	36	22

Zdroj: Autorka dle politicka-gramotnost.vyplnto.cz

Nejvíce správných odpovědí bylo zodpovězeno studenty SOU. Nejvíce špatných odpovědí bylo zodpovězeno studenty základních škol a dále gymnázií. Jedna třetina žáků ZŠ a 34,8 % studentů gymnázií zodpovědělo správně otázku.

Graf č. 7: Zájem o politické dění

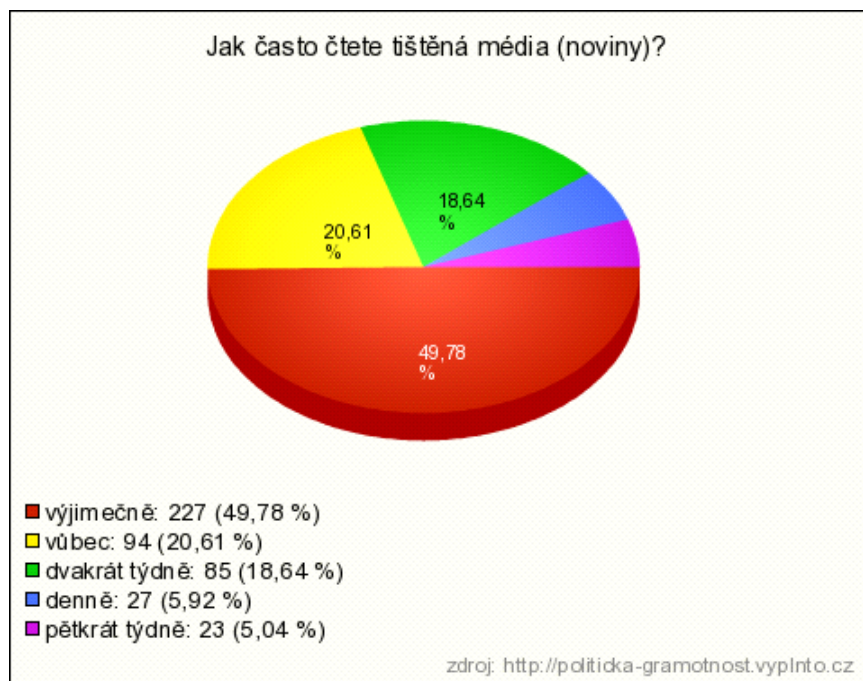
Celkový zájem budoucích prvovoličů o politiku je spíše nízký. O politické dění se zajímá 9,4 % voličů, spíše se zajímá 15,8 % voličů. Celkem tedy 25,2 % respondentů se zajímá o politiku. Je to jedna čtvrtina. Tři čtvrtiny budoucích provoličů se nezajímá o politiku.

Graf č. 8: Sledování zpráv v televizi

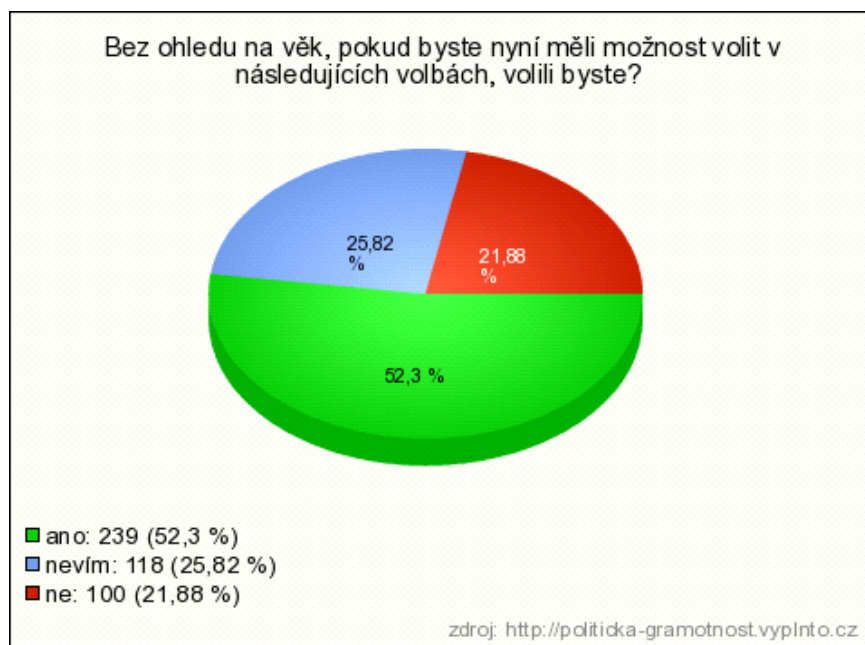
Celkem 17 % respondentů denně sleduje televizní zprávy. Téměř jedna pětina dotazovaných sleduje zprávy pětkrát týdně a 11 % dvakrát týdně osob. Zprávy vůbec nesleduje jedna desetina dotazovaných a výjimečně sleduje zprávy 42 %.

Graf č. 9: Čtení tištěných médií

Vůbec nečte noviny 21 % dotazovaných a výjimečně čte noviny 50 % osob. Pouze šest procent respondentů čte noviny denně, pět procent dotázaných čte pětkrát týdně a dvakrát týdně noviny čte celkem 19 % osob.

Graf č. 10: možnost účastnit se voleb bez ohledu na věk

Ve volbách bez ohledu na současný věk by se zúčastnilo 52 % dotazovaných. Jedna čtvrtina neví, zda by se zúčastnila a 21,9 % respondentů by se nezúčastnilo.

Tabulka č. 13: Možnost zúčastnit se voleb bez ohledu na věk a zájem o politiku

V procentech	Možnost volit bez ohledu na věk		
	ano	ne	neví
Zájem o politiku			
Ano	88,4	7	4,6
spíše ano	84,7	2,8	12,5
spíše ne	47,4	16,6	36
ne	34	39,5	26,5

Zdroj: Autorka dle politicka-gramotnost.vyplnto.cz

Autorka sestavila tabulku, ve které se zaměřila na zájem o politiku a možnosti volit v současné době bez ohledu na věk. respondentů, kteří se zajímají o politiku, by šli volit. Ti,

Z respondentů, kteří odpověděli, že se zajímají o politiku by k volbám přišlo 88,4 %, 7 % by nepřišlo a 4,6 % neví. Z respondentů, kteří mají spíš zájem o politiku by k volbám přišlo 84,7 % respondentů, 2,8 by nepřišlo a 12,6 % neví. Respondenti, kteří se spíše nezajímají o politiku by k volbám v 47,4 % přišli, 16, 6 % by nepřišli a 36 % neví. Ti, nemají zájem o politiku by volby navštívili v 34 %. Celkem 39,5 % respondentů, kteří nemají zájem, by k volbám nepřišli a 26,5 % neví.

5.2 Interpretace

V této podkapitole autorka nabídne interpretaci výsledků a jejich komentář. Záměr této kapitoly je interpretovat výsledky šetření. Autorka bude postupovat podle pořadí otázek stanovených v dotazníku.

Výzkumného šetření se zúčastnil téměř stejný počet dívek a chlapců. Výsledek je genderově vyvážený. Mezi autorčiny respondenty patřili studenti ve věku 15 – 18 let.

Na základě dotazníku bylo zjištěno, že studenti gymnázií mají více znalostí o politice, než studenti SOU. Ačkoli by se zdálo, že studenti gymnázií by v tomto průzkumu mohli dosahovat nadprůměrných výsledků, není tomu tak. V porovnání s ostatními mírně převyšují průměr.

V dotazníku byly čtyři znalostní otázky. Na tři otázky respondenti odpověděli podprůměrně správně. Pouze na otázku kolik má ČR krajů odpověděli téměř tři čtvrtiny správně. Výpovědní hodnotě na tuto otázku autorka přikládá speciální pozornost. Otázka týkající se počtu krajů v ČR je dle názoru autorky základní vědomostí této cílové skupiny v oblasti politiky. Proto je z pohledu autorky zarážející, že jedna čtvrtina respondentů odpověď na tuto otázku nezná.

Otázka na funkční období obecního zastupitelstva v ČR. Touto otázkou autorka sledovala hlubší politickou znalost. Budoucí voliči neměli zatím možnost zúčastnit se komunálních voleb. Autorka se domnívá, že výsledky reflektují jejich dosavadní nezkušenost.

Otázka týkající se pořadí konání voleb do EP v květnu 2014. Z výsledku v šetření vychází, že větší polovina respondentů odpověděla na tuto otázku špatně. Autorka uznává, že tato otázka je více náročná na vědomost než předchozí dvě. Byla zvolena důvodu její aktuálnosti v evropské politice.

Otázka na aktivní volební právo do Senátu ČR. Vzhledem k tomu, že aktivní a pasivní právo se vyučuje na základních školách, si autorka zvolila tuto otázku pro své šetření. Autorka zjistila, že větší počet žáků a studentů tuto vědomost nemá.

Otázka na zájem o politické dění. Autorka se domnívá, že projevený nezájem o politiku může být způsoben dosavadní nezkušeností s aktivním politickým životem. Nedostatečné politické vzory ve společnosti a nedostatečné nadšení pro téma ze strany pedagogů může vést k nízkému zájmu.

Tato otázka souvisí se zájmem o aktuální dění ve společnosti. Otázka na sledování televizních zpráv by mohla být více specifikovaná, ale to by dotazník nabyl jiného rozměru. Televizní zprávy různých kanálů se velmi liší svojí kvalitou, která ovlivňuje relevanci zpráv.

Tištěná média nejsou na základě dotazníku oblíbeným zdrojem informací u této věkové skupiny občanů. Respondenti mohou získávat informace pomocí nových technologií.

Ve volbách bez ohledu na současný věk by se zúčastnilo 52 % dotazovaných. Polovina respondentů koresponduje s polovinou, která čte alespoň dvakrát týdně noviny a která sleduje alespoň dvakrát týdně televizní zprávy. Zájem se zde téměř rovná účasti ve volbách. Je to silná

souvislost. Na základě výsledku tabulky č. 13 autorka zjistila, že zájem o politické dění do značné míry kladně ovlivňuje rozhodnutí občana v účasti ve volbách. Nezájem o politiku souvisí s rozhodnutím se spíše neúčastnit voleb. Výsledky ukázaly, že respondenti odpovědi na otázky o politice spíše nevědí.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala politickou gramotností v ČR. Řešila pojem, stav a postoje mládeže. Toto téma je v české společnosti relativně nové a zatím není zcela prozkoumané. Autorka si jej vybrala právě z tohoto důvodu, že chtěla toto téma otevřít. Cílem bylo zjistit, jaký je aktuální stav zájmu o politiku a projevené vědomosti u budoucích prvovoličů.

Téma budoucích prvovoličů a politická gramotnost je velmi široké a bylo by velmi zajímavé jej skutečně do hloubky rozebrat. Bohužel rozsah bakalářské práce to neumožňuje.

Autorka se zabývala politickou gramotností pouze v českém prostředí, a proto volila převážně české autory.

Tato bakalářská práce se skládala z pěti kapitol a byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola byla úvodem do tématu. Autorka se zaměřila na vysvětlení významu slov jako je gramotnost, politika a definice politické gramotnosti. Politickou gramotnost chápe jako znalost politiky, orientace v ní a porozumění politické situaci v kontextu. V souvislosti s tímto tématem autorka představila finanční, mediální a globální gramotnost, ve kterých hledala zásady, které jsou s politickou gramotností z jistého pohledu podobné.

Na základě nastudované literatury autorka ve druhé kapitole pojmenovala faktory, které z jejího pohledu mohou do značné míry ovlivňovat politickou gramotnost. Mezi tyto faktory patří: politická informovanost, vzdělání ve škole a výchova k občanství, vzdělávání a informační společnost, média, občanská společnost, politická kultura, důvěra ve společnosti, volby a politické odcizení. Podle autorky je důležité kvalitně vzdělávat žáky a studenty, protože jejich nabyté znalosti se projeví v participaci ve veřejném životě. Podle Radima Štěrbý by se měl změnit systém vyučování dějepisu. Ten by se měl vyučovat tak, aby žáci pochopili informace v kontextu. Znalosti v kontextu jsou cennou hodnotou občanů. U občanů, kteří se nezajímají o politiku a jsou málo politicky informovaní, je pravděpodobné, že se nechají ovlivnit médii. (Lyons in Linek 2008: 15) U politicky gramotného občana se předpokládá předchozí znalost, vyhledání relevantních informací o politice a rozhodnutí na základě vlastní analýzy.

Třetí kapitola se zabývala analýzou projektů, které byly zaměřené na zvyšování politické gramotnosti. Autorka vybrala 11 projektů, které probíhaly na internetu, a určila si kritéria, podle kterých hodnotila, jak vyhovují. Mezi kritérii byla názorová neutrálnost, odbornost a relevance,

aktuálnost zpráv a dlouhodobý projekt, důraz na vzdělání o politice, online materiály ke stažení a video. Z tohoto zhodnocení nejlépe vyšel projekt Sbližení politikou, který splňoval všechna kritéria. Další v rámci Centra pro demokratické učení, který zprostředkovává informace vyučujícím a pořádá workshopy pro různé skupiny lidí. Za projektem stojí odborníci a je stále aktivní. Mezi dobré projekty patřily: Občan ecn a Občan 2.0. Autorka navrhla, jak by měl vypadat ideální projekt. Měl by obsahovat vysvětlení teorie například politickou filosofii, informace o volbách, o politických stranách. Dále by měl vysvětlovat politické kauzy. Ty by měly být vysvětleny v kontextu a nezkráceně, protože pokud občan nezná podstatu, nemůže pochopit vývoj kauzy. Projekt by měl být spravován odborníky a měl by dbát na aktuálnost a dlouhodobé fungování.

Čtvrtá kapitola se zabývala situací v ČR. Autorka čerpala data z Evropského sociálního výzkumu z roku 2012. Nejprve se zaměřila na otázky důvěry k politikům a k politickým stranám v souvislosti s poslední zvolenou politickou stranou v národních volbách. Nejvíce nedůvěřují politickým stranám a politikům voliči ČSSD a KSČM. Autorka srovnávala západní a postkomunistické země v konkrétních otázkách zaměřených na participaci v politickém životě. Výsledky u postkomunistických zemí byly v souvislosti se západními zeměmi horší. Souvisí to s komunistickým režimem, který nebyl svobodný.

Pátá kapitola je praktickou částí práce, ve které se autorka na základě výzkumného šetření pokusila zjistit, jaký je aktuální stav zájmu o politiku a projevené vědomosti u budoucích prvovoličů. Obsahoval výzkumné šetření politické gramotnosti budoucích prvovoličů, výstupy z vlastního šetření, popis výzkumného vzorku, postup výzkumného řešení, metodu a výsledky výzkumného šetření. V části interpretace došla autorka k závěrům, že respondenti se spíše o politiku nezajímají. Nezájem o politiku souvisí s rozhodnutím se spíše neúčastnit voleb a zájem o politické dění do značné míry kladně ovlivňuje rozhodnutí občana zúčastnit se voleb. Respondenti zodpověděli na znalostní otázky spíše špatně.

Autorka chtěla získat přehled o politické gramotnosti v českém prostředí. Proto je téma široké, a může sloužit pro další zkoumání.

Vzhledem k rozsahu bakalářské práce nebylo možné obsáhnout všechny důležité prvky politické gramotnosti. Bylo by vhodné se zabývat politickou gramotností i nadále. Mohlo by být velmi zajímavé pokusit se určit jednotné měřítko politické gramotnosti, podle kterého by se

určovala její míra. Zajímavé by také mohlo být zjistit, jestli je vůbec možné měřit politickou gramotnost jednotně. Pokud ano, pak se zaměřit na stanovení kritérií pro změření politické gramotnosti.

Existují principy mediální gramotnosti, v souvislosti s politickou gramotností, by bylo dobré zjistit, jestli mohou fungovat principy politické gramotnosti. Principy, které pokud občan plní nebo splní, dá se nazvat politicky gramotným.

Pro další zkoumání by bylo dobré zrealizovat průzkum o úrovni politické gramotnosti budoucích prvovoličů. V návaznosti na to zjistit, zda je toto téma vůbec aktuální pro tuto cílovou skupinu v českém prostředí.

Seznam zkratk, tabulek a grafů

Zkratky

ČR	Česká republika
ESS	Evropský sociální výzkum
EU	Evropská unie
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
MF Dnes	Mladá fronta Dnes
PČR	Parlament České republiky
VV	Věci veřejné
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
ODS	Občanská demokratická strana
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ZŠ	Základní škola
SŠ	Střední škola
SOU	Střední odborné učiliště
EP	Evropský parlament

Tabulky

Tabulka č. 1: Schéma projektů na politickou gramotnost v ČR

Tabulka č. 2: Důvěra v politické strany a zvolení konkrétní politické strany v posledních národních volbách

Tabulka č. 3 : Důvěra v politiky a zvolení politické strany v posledních národních volbách

Tabulka č. 4: Kontaktování politika v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Tabulka č. 5: Zájem o politiku v západních a postkomunistických zemí

Tabulka č. 6: Podepsání petice v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Tabulka č. 7: Práce v jiné organizaci či sdružení v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Tabulka č. 8: Nošení politického odznaku při kampani v posledních 12měsících v západních a postkomunistických zemích

Tabulka č. 9: Počet krajů v ČR

Tabulka č. 10: Typ školy a otázka na funkční období obecního zastupitelstva v ČR

Tabulka č. 11: Typ školy a otázka volby do EP v květnu 2014 v ČR

Tabulka č. 12: Aktivní volební právo do Senátu PČR

Tabulka č. 13: Možnost zúčastnit se voleb bez ohledu na věk a zájem o politiku

Grafy

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Graf č. 2: Procentuální zobrazení navštěvované školy

Graf č. 3: Otázka na počet krajů v ČR

Graf č. 4: Otázka na funkční období obecního zastupitelstva v ČR

Graf č. 5: Otázka na pořadí konání voleb v ČR do EP v květnu 2014

Graf č. 6: Aktivní volební právo do Senátu PČR

Graf č. 7 : Zájem o politické dění

Graf č. 8: Sledování zpráv v televizi

Graf č. 9: Čtení tištěných médií

Graf č. 10: možnost účastnit se voleb bez ohledu na věk

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Asociace finanční a občanské gramotnosti, o.s. *afog.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.afog.cz/obcanska-gramotnost/2012-2/> (8.4.2014)

Asociace televizních organizací. *ato*, (online). Dostupné z: <http://www.ato.cz/vysledky/mesicni-data/share/15>(8.6.2014) (8.4.2014)

Centrum pro demokratické učení. *cedu*, (online). Dostupné z: <http://cedu.cz/projekty> (8.6.2014)

Civipolis. *civipolis.cz*, (online). Dostupné z: <http://civipolis.cz/index.php/component/k2/item/47-kav%C3%A1rna-evropa> (8.6.2014)

Civitas. *civitas.cz*, (online). Dostupné z: http://civitas-cz.eu/civitas_info.html (8.6.2014)

Fabianova, Nela – Politická gramotnost (výsledky šetření), *politicka-gramotnost.vyplnto.cz*, (online). Dostupné z: <http://politicka-gramotnost.vyplnto.cz> (8.6.2014)

Finanční gramotnost do škol. *financniagramotnostdoskol.cz*, (online). Dostupné z: (<http://www.financniagramotnostdoskol.cz/o-projektu/>) (8.4.2014)

Finanční gramotnost. *digifolio.rvp.cz*, (online). Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939> (8.6.2014)

Finanční vzdělávání. *financnivzdelavani.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz/> (8.6.2014)

„Globální gramotnost“. *glopolis.cz*, (online). Dostupné z: <http://glopolis.org/cs/projekty/posilovani-kapacit-ceskych-madarskych-nno-v-oblasti-zvysovani-povedomi-o-rozvojovych-otazkach/globalni-gramotnost/> (8.6.2014)

Já, občan. *ja-obcan.info*,(online). Dostupné z: <http://www.ja-obcan.info/>(8.6.2014) (8.6.2014)

Masaryk, Tomáš Garrigue. 1909. *Student a politika*. (online). Dostupné z: <http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/masaryk.pdf> (8.6.2014)

Občanské vzdělávání. *Obcasnskevzdelavani.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace> (8.6.2014)

Nenech se dojit. *Nenechsedojit.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.nenechsedojit.cz/online-kurzy> (8.6.2014)

Nebud' ovčan. *nebudovcan.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.nebudovcan.cz> (8.6.2014)

Občanská společnost-návod k použití. *obcan.ecn.cz*, (online). Dostupné z: <http://obcan.ecn.cz/> (8.6.2014)

Občanské vzdělávání. *antikomplex.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.antikomplex.cz/obcanske-vzdelavani.html> (8.6.2014)

„Politická gramotnost“ *.sblizenipolitikou*, (online). Dostupné z: <http://www.sblizenipolitikou.cz/politicka-gramotnost> (8.6.2014)

Projekt Občan 2.0. *eps.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.eps.cz/obcandvanula> (8.6.2014)

Radioprojekt 2014. *median*, (online). Dostupné z: http://www.median.cz/docs/RP_2013_4+1Q_zprava.pdf (8.6.2014)

„Směrnice o audiovizuálních mediálních službách.“ *mkr*, (online). Dostupné z :<http://www.mkr.cz/cz/media-a-audiovize/rozhlasove-a-televizni-vysilani/smernice-oaudiovizualnich-medialnich-sluzbach-521/> (8.6.2014)

Škola pro demokracii. *skolaprodemokracii.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.skolaprodemokracii.cz/> (8.6.2014)

The European Social Survey. 2012. *europeansocialsurvey.org*, (online). Dostupné z: <http://www.europeansocialsurvey.org/> (8.4.2014)

Vím, proč volím. *vimprocvolim*, (online). Dostupné z: <http://info.vimprocvolim.cz/> (8.6.2014)

Literatura

Burton, Graeme, Jan Jiráček. 2001. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal.

Caplan, Bryan Douglas. 2010. *Mýtus racionálního voliče: proč v demokracii vítězí špatná politika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Carol A. Cassel and Celia C. Lo. 1997. *Theories of political literacy*. Political Behavior, Vol 19, No.4. *jstor.org*, (online). Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/586504> (8.4.2014)

Dvořáková, Vladimíra. 2012. *Rozkládání státu*. Praha: Universum.

Fiala, Petr, Klaus Schubert. 2000. *Moderní analýzy politiky*. Brno: Barrister & Principal.

Frank, Tomáš, Věra, Jiráčková. 2008. *K mediální výchově. Mediální výchova a komunikační strategie v teorii a praxi*. Praha: SPHV.

Gasset y José Ortega. 1993. *Vzpouřa davů*. Praha: Naše vojsko.

Goňcová, Marta. 2010. *Krise demokracie ve 20. století a Evropa*. Brno: Masarykova univerzita

Hauer, Tomáš. 2007. *Člověk, média a postmoderní kultura*. Ostrava: VŠB.

Hodač, Jan, Kotrba, Tomáš. 2011. *Učebnice globalizace*. Brno: Barrister & Principal.

Jiráček, Jan, Köpplová, Barbara. 2009. *Masová média*. Praha: Portál.

Klicperová-Baker, Martina. 2008. „Psychologie demokracie – sociálně psychologické předpoklady demokratického občanství.“ Pp. 189, 190 in Mezihorák, František, Antonín, Staněk *Výchova k občanství pro 21. století*. Praha: SPHV.

Kopecký, Milan. 2013. „Média a jejich úloha v souvislosti s neštěstími.“ Pp. 194, 195 in
Kotrba, Tomáš, Jan Hodač. 2011. *Učebnice globalizace*. Brno: Barrister & Principal.

Linek, Lukáš, Pat Lyons. 2008. *Politická informovanost občanů: teorie, měření a role při zkoumání politických postojů*. Praha: SÚ AVČR.

Linek, Lukáš. 2013. *Kam se ztratili voliči. Vysvětlení vývoje volební účasti v České republice v letech 1990 – 2010*. Centrum pro studium demokracie a kultury. 2013.

Novák, Miroslav et al. 2011. *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Petrusek, Miloslav. 2012. *Společnost a kultura*. Praha: Nadace Václava a Dagmar Havlových.

Pitřha, Petr. 2006. *Výchova, naděje společnosti*. Praha: Poustevník.

Pitřha, Petr. 2013. *Občan uvažuje cestou k volbám*. České Budějovice: Poustevník v nakl. Studio Gabreta.

Pospíšilová, Tereza. 2010. „Česká občanská společnost – data, fakta a měření.“ Pp. 140 in
Skovajsa Marek a kol. *Občanský sektor*. Praha: Portál.

Rabušicová Milada. 2002. *Gramotnost: Staré téma v novém pohledu*. Brno: Masarykova univerzita. Filosofická fakulta. Nakladatelství Georgetown.

Sedláčková, Markéta. 2012. *Důvěra a demokracie*. Praha: Slon.

Štěrbá, Radim. 2008. „Výchova k občanství a dějepis.“ Pp. 55 in Mezihorák, František, Antonín, Staněk. *Výchova k občanství pro 21. století*. Praha: SPHV.

Vlachová, Klára, Markéta Sedláčková. 2013. *Česká republika 2002–2012: hodnoty, postoje, chování*. Praha: Slon.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá politickou gramotností v ČR. Zejména se zaměřuje na stav a postoj mládeže. V práci se autorka zabývá pojmem politická gramotnost a souvislostmi s mediální, finanční a globální gramotností. Autorka se zaměřila na projekty, které vznikly pro zvýšení politické gramotnosti v ČR. Stanovila si kritéria, podle kterých posuzovala efektivitu projektů a navrhla vlastní (fiktivní) projekt o politické gramotnosti. Dále autorka řeší faktory, které mohou vést k nízké politické gramotnosti. Mezi tyto faktory patří zájem o politiku, vzdělávání ve škole, politická kultura, důvěra ve společnosti a politické odcizení. Stěžejním bodem práce je zhodnocení situace a vnímání politiky v ČR. Tuto část tvoří data z Evropského sociálního výzkumu (ESS). Jednu kapitolu tvoří data z dotazníku na politickou gramotnost. Dotazníku se zúčastnilo 456 respondentů ve věku 15 – 18 let. Práce měla za cíl otevřít téma politická gramotnost v politologii.

Klíčová slova: politická gramotnost, mládež, Česká republika, Evropský sociální výzkum

Abstract

The bachelor thesis deals with the political literacy in the Czech Republic. It particularly aims at the situation and attitude of young people to this subject. The author mainly focuses on the term political literacy and also on media, financial and global literacy that are connected to it. The writer also focuses on the projects that should support the political literacy in the Czech Republic. She states the criteria and according to them she reviews the efficiency of the projects and she also designed her own project concerning political literacy. The author also deals with factors that can lead to low political accuracy such as an interests in politics, education, political environment, trust in society and a political alienation. The main part of this thesis is to evaluate the situation and the general perception of politics in the Czech Republic. This part is supported by the data from European Social Survey (ESS). One chapter is based on data from a survey concerning the political literacy. The sample used for this survey is 456 respondents at the age between 15-18 years. The main aim of the thesis is to check the political literacy in Politics.

Key words: political literacy, youth, The Czech Republic, The European Social Survey

Příloha číslo 1:

Dotazník

1. Jaké je vaše pohlaví?
  - muž
  - žena
2. Jaký je Váš věk?
  - 15 – 18 let
  - méně než 15, více než 18 let
3. Jaký typ školy studujete?
  - Gymnázium
  - Střední odborná škola
  - Střední odborné učiliště
  - Základní škola
  - Jiné
4. Kolik má ČR krajů?
  - 12
  - 13
  - 14
  - 15
  - nevím
5. Jak dlouho trvá funkční období obecního zastupitelstva v ČR?
  - 3 roky
  - 4 roky
  - 5 let
  - 6 let
  - nevím
6. Po kolikáté se letos v květnu (2014) budou konat volby v ČR do Evropského parlamentu?
  - nevím
  - počtvrté

- podruhé
  - poprvé
  - potřetí
7. Aktivní volební právo do Senátu Parlamentu ČR je?
- 18 let
  - 21 let
  - 35 let
  - 40 let
  - nevím
8. Máte zájem o politické dění?
- ano
  - spíše ano
  - spíše ne
  - ne
9. Máte zájem o politické dění?
- ano
  - spíše ano
  - spíše ne
  - ne
10. Jak často sledujete zprávy v televizi?
- denně
  - dvakrát týdně
  - pětkrát týdně
  - vůbec
  - výjimečně
11. Jak často čtete tištěná média (noviny)?
- denně
  - dvakrát týdně
  - pětkrát týdně

- vůbec
- výjimečně

12. Bez ohledu na věk, pokud byste nyní měli možnost volit v následujících volbách, volili byste?

- ano
- ne
- nevím